

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

ННІ економіки, управління і бізнесу ім. Г.Е. Вейнштейна
Кафедра економічної теорії та фінансово – економічної безпеки
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Фінансово - економічна безпека»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
на тему «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

ШИФР КРМ.ЕТтаФЕБ.1.626.03-1.3.

Здобувача _____ Зинов'єва Андрія Андрійовича

Керівник _____ к.е.н., доц. Атамась Г.П.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від _06.12. 2024 р., протокол № 5

В.о. зав.каф.ЕТтаФЕБ _____ Олена ЗАБОЛОТНА

Назва кафедри (підпис)

Одеса – 2024 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ економіки, управління і бізнесу ім. Г.Е. Вейнштейна
Кафедра економічної теорії та фінансово – економічної безпеки
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Фінансово - економічна безпека»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедрою економічної теорії
та фінансово - економічної безпеки
_____ Згадова Н.С.
«07» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

здобувачу

Зинов'єву Андрію Андрійовичу

1. Тема роботи **«Фінансова безпека господарської діяльності підприємств Одеської області»**
Затверджена наказом ОНТУ від 07.11.2023 р. № 668-03, зі змінами та доповненнями від 10.10.2024. р. № 626-03
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 08.12.2024 р.
3. Вихідні дані роботи. Нормативно-правові та законодавчі акти з теми дослідження, матеріали наукових та методичних публікацій. Звітні, статистичні данні та власні спостереження
4. Перелік питань, які потрібно розробити. Вступ. Теоретико-методологічні засади фінансової безпеки підприємництва. Аналіз фінансово - економічних показників діяльності підприємств Одеської області як рівня їх фінансової безпеки. Удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств. Висновки та пропозиції. Список використаної літератури. Додатки.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): таблиць – 17 , рисунків – 8
6. Дата видачі завдання 07.11.2023

Керівник _____ Атамась Г.П.

Завдання прийняв до виконання _____ Зинов'єв А.А.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання наукових джерел і нормативно-правової документації для виконання кваліфікаційної роботи магістра	07.11-22.11.2023	
2	Теоретико-методологічні засади фінансової безпеки підприємництва	23.11-01.02.2024	
3	Аналіз фінансово - економічних показників діяльності підприємств Одеської області як рівня їх фінансової безпеки	02.02.-23.05.2024	
4	Удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств	24.05-01.08.2024	
5	Висновки. Список використаної літератури	02.08-21.10.2024	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи	29.11-08.12.2024	

Здобувач-магістр _____ Зинов'єв А.А.

Керівник роботи _____ Атамась Г.П.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-магістр _____
(прізвище, ініціали) _____ (підпис)

Анотація
кваліфікаційної роботи на тему
«Фінансова безпека господарської діяльності підприємств Одеської області»

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітньо-професійна програма: «Фінансово – економічна безпека»

випускник за СВО «Магістр»: Зинов'єв Андрій Андрійович

У кваліфікаційній роботі на тему «Фінансова безпека господарської діяльності підприємств Одеської області» розглянуто науково – теоретичні питання та проведено аналіз щодо фінансової безпеки підприємств Одеського регіону. Підприємства на ринку працюють в конкурентних умовах, де існують загрози фінансово-економічній безпеці господарської діяльності. Тому актуальним є аналіз фінансово – економічної безпеки підприємств в умовах сучасних викликів та загроз.

Метою роботи є розвиток науково-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансовою безпекою підприємств регіону в умовах економічної нестабільності.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі формування фінансової безпеки підприємств в умовах економічної нестабільності.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення та практичний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності.

Для досягнення мети були поставлені й вирішені такі завдання:

- розкрити сутність, необхідність і місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки підприємства;
- дослідити та охарактеризувати види загроз фінансово-економічній безпеці підприємства;
- дослідити критерії та індикатори рівня економічної і фінансової безпеки підприємств;
- оцінити рівень фінансової безпеки підприємств Одеської області;
- розробити практичні рекомендації щодо удосконалення системи управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності.

Ключові слова: Безпека, підприємство, підприємницька діяльність, економічна безпека, фінансова безпека, система, ризик, загроза, небезпека, збиток, прибуток, ділова активність, платоспроможність, ліквідність, ринок, рентабельність

Annotation of Qualification Work on the Topic:

"Financial Security of Business Activities of Enterprises in the Odesa Region"

Specialization: 051 "Economics"

Educational-Professional Program: "Financial-Economic Security"

Graduate (master's degree): Zinoviev Andrii Andriiovych

The qualification work on the topic "Financial Security of Business Activities of Enterprises in the Odesa Region" examines scientific and theoretical issues and conducts an analysis of the financial security of enterprises in the Odesa region. Enterprises operate in competitive market conditions, where threats to the financial and economic security of business activities exist. Therefore, analyzing the financial and economic security of enterprises in the context of modern challenges and threats is highly relevant.

The objective of the work is to develop scientific-methodological foundations and provide practical recommendations for ensuring the financial security of enterprises in the region under conditions of economic instability.

Research objects are economic relations arising in the process of forming the financial security of enterprises under conditions of economic instability.

Research subject is scientific-methodological support and practical tools for managing the financial security of enterprises in conditions of economic instability.

To achieve the goal, the following tasks were set and solved:

- To reveal the essence, necessity, and place of financial security in the system of economic security of enterprises.
- To investigate and characterize the types of threats to the financial and economic security of enterprises.
- To study the criteria and indicators of the level of economic and financial security of enterprises.
- To assess the level of financial security of enterprises in the Odesa region.
- To develop practical recommendations for improving the financial security management system of enterprises under conditions of economic instability.

Keywords: security, enterprise, entrepreneurial activity, economic security, financial security, system, risk, threat, danger, loss, profit, business activity, solvency, liquidity, market, profitability.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	6
1.1. Суть та зміст фінансової безпеки	6
1.2. Фактори впливу на фінансову безпеку підприємства	11
1.3. Критерії та індикатори рівня економічної і фінансової безпеки підприємств.....	15
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО - ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК РІВНЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ.....	24
2.1. Характеристика соціально – економічного стану та розвитку Одеської області.....	24
2.2. Оцінка фінансового стану підприємств Одеської області як рівня	
2.3. їх фінансової безпеки	33
2.4. Аналіз інвестиційної активності підприємств у забезпеченні фінансово – економічної безпеки Одеського регіону.....	42
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	53
3.1. Фінансові інтереси підприємства як основа забезпечення його фінансової безпеки.....	53
3.2. Бенчмаркінг як інноваційний інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємств.....	58
3.3. Інтелектуалізація управління фінансовою безпекою підприємств.....	62
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Підприємницька діяльність є ініціативною, на власний ризик діяльністю, пов'язаною з отриманням прибутків, тому фінансова безпека суб'єктів господарювання посідає провідне місце в системі економічної безпеки організації. Будь-яке підприємство на ринку працює в конкурентних умовах, а тому потребує дієвих інструментів впливу на загрози фінансово-економічній безпеці господарської діяльності. Можливі наслідки настання реальних загроз можуть проявлятися у вигляді збитків: прямої втрати (капіталу, доходів, ресурсів) або непрямой втрати (погіршення іміджу підприємства, відтік кваліфікованих кадрів, втрачений комерційний інтерес, нереалізовані бізнес-проекти). Зауважимо, що загрози фінансово-економічній безпеці суб'єкта господарювання є нерідко критичними й непередбачуваними, такими, що часто призводять до банкрутства. Таким чином, проблема фінансово-економічної безпеки є актуальною і зумовлює необхідність подальших пошуків її вирішення.

Особливості фінансово-економічної безпеки підприємств досліджували такі вчені, як: О. І. Барановський, Т.Г. Васильців, М.М. Єрмошенко, Н. О. Ковальчук, Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко, С. В. Мочерний, Г.А. Пастернак – Таранушенко та інші.

Проте досі залишається багато питань щодо неоднозначності суті поняття фінансово-економічної безпеки підприємства, а також управлінських заходів щодо підвищення фінансово-економічної безпеки підприємств у ринкових умовах господарювання. Отже, необхідно детально проаналізувати науково - практичні уявлення щодо фінансово – економічної безпеки підприємств в умовах сучасних викликів та загроз.

Метою дослідження є розвиток науково-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансовою безпекою підприємств регіону в умовах економічної нестабільності.

Для досягнення мети були поставлені й вирішені такі завдання:

- розкрити сутність, необхідність і місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки підприємства;
- дослідити та охарактеризувати види загроз фінансово-економічній безпеці підприємства;
- дослідити критерії та індикатори рівня економічної і фінансової безпеки підприємств;
- оцінити рівень фінансової безпеки підприємств Одеської області;
- розробити практичні рекомендації щодо удосконалення системи управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі формування фінансової безпеки підприємств в умовах економічної нестабільності.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення та практичний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження виступають положення економічної теорії, теорії фінансів, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, присвячені проблематиці фінансово - економічної безпеки підприємств.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз, синтез, наукова абстракція, методи систематизації та логічного узагальнення – при розкритті теоретичних положень фінансової безпеки підприємств в умовах економічної нестабільності, економіко-статистичний аналіз – для визначення та дослідження основних форм прояву економічної нестабільності як потенційної загрози фінансовій безпеці регіональних підприємств, узагальнення – для наведення висновків дослідження та практичних рекомендацій.

Інформаційною базою виконаного дослідження є: законодавчі та нормативні акти України, аналітичні огляди та звітні дані Міністерства фінансів України, статистичні дані Головного управління статистики в Одеської області, звітно-аналітична інформація фінансових організацій, наукові праці та монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних фахівців з питань економічної нестабільності та фінансової безпеки підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності на регіональному рівні.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднені на:

- VI Всеукраїнської студентської науково – практична конференція «Актуальні аспекти соціально – економічного розвитку України: погляд молоді».(м.Одеса, 17-18 квітня 2024р.), ОНТУ;

- II Міжнародної наукової-практичної конференції «Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри (06 листопада 2024 року. Одеса) ОДАУ.

Структура магістерської роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі роботи досліджено теоретичні основи економічної і фінансової безпеки підприємств.

У другому розділі роботи здійснено аналіз соціально - економічного стану підприємств Одеської області та оцінено рівень їх фінансової безпеки.

У третьому розділі роботи наведено шляхи зміцнення фінансової безпеки підприємств регіону.

Загальний обсяг роботи – 76 сторінок. Робота містить 17 таблиць, 8 рисунків, список використаних джерел складається з 55 найменувань.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Суть та зміст фінансової безпеки

Сучасна національна ринкова економіка переживає складні часи і потребує суттєвих змін, що дозволили б покращити умови для діяльності всіх типів підприємств, незалежно від їхньої сфери. Кожного дня підприємства стикаються з численними дестабілізуючими чинниками як ззовні, так і в середині, що негативно позначається на їхній безпеці. Забезпечення безпеки підприємства не обмежується лише фізичним захистом майна, а має на меті створення стабільних умов для ефективного функціонування та досягнення економічних цілей. Нові виклики, пов'язані з економічною нестабільністю (як об'єктивного, так суб'єктивного характеру) та продовженням трансформацій в національній економіці, сприяють активізації наукових досліджень у сфері економічної безпеки підприємств, зокрема її фінансової складової.

Фінансова безпека підприємства вже стала окремою категорією, що включає різні елементи і напрямки дослідження. Однак, її аналіз неможливий без розгляду таких основних понять як «безпека» та «економічна безпека».

Термін «безпека» з'явився у 1190р. і спочатку означав спокійний стан людини, що почуває себе захищеною від – будь якої небезпеки. Однак у ХУІІ – ХУІІІ століттях це поняття почало вживатися для позначення ситуації, коли відсутні реальні загрози.

У тлумачному словнику сучасної української мови під редакцією В. Бусела «безпека» визначається як стан, коли ніхто або нічому не загрожує [1, с. 43].

Науковці трактують поняття «безпека» по-різному, виділяючи два основні типи: гіпотетичну відсутність небезпеки (тобто відсутність можливих потрясінь для суспільства) і реальну захищеність від загроз

(спроможність ефективно їм протистояти). На рис. 1.1 наведені основні ознаки, що відображають сутність поняття «безпека» [2].

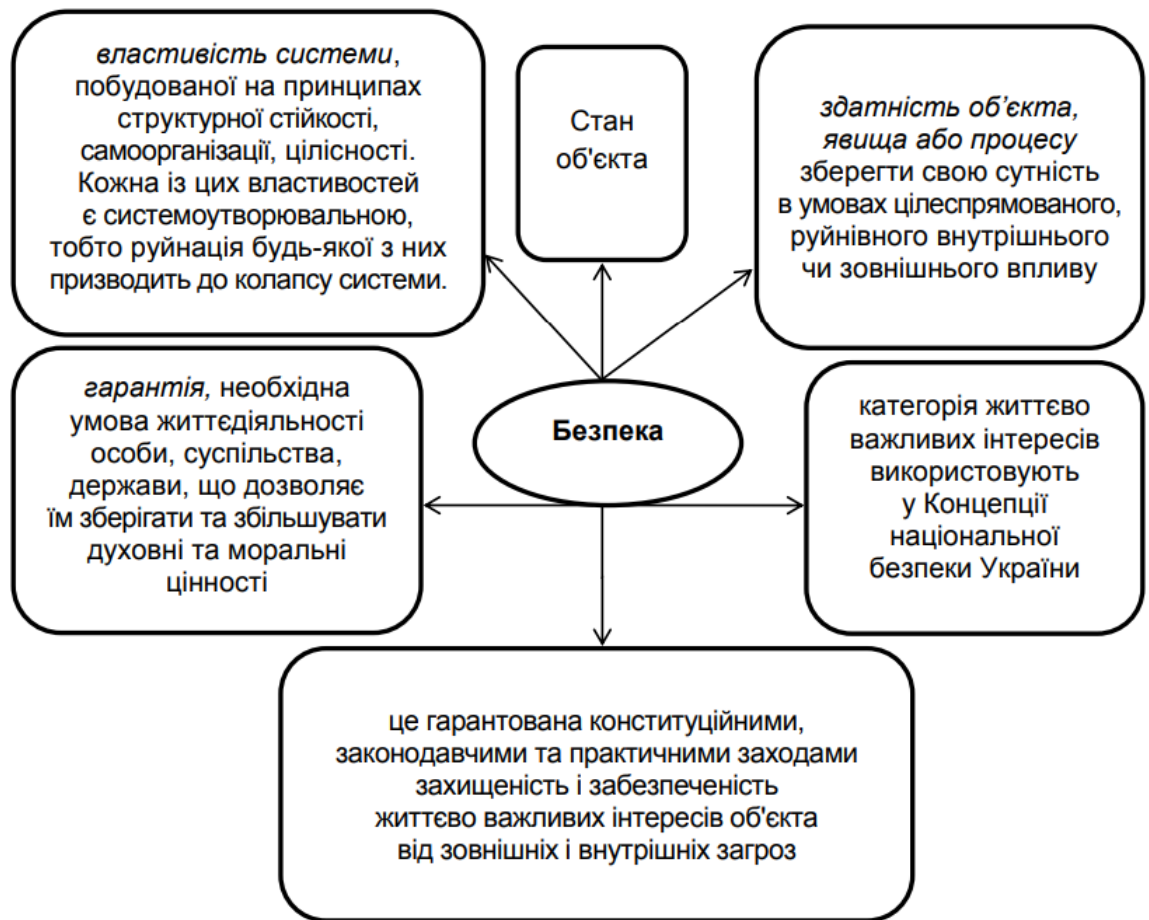

Рис. 1.1. Визначення сутності поняття «безпека»

У сучасному світі існує багато видів безпеки, однак особливу роль серед них відіграє економічна безпека. Вона дозволяє підприємствам функціонувати та розвиватися стабільно, забезпечуючи наявність необхідних ресурсів, фінансову стійкість і ефективне управління. Це дозволяє уникнути фінансових труднощів, банкрутства та зберегти конкурентоспроможність [3].

На сьогоднішній день не має єдиного визначення поняття «економічна безпека підприємства», хоча ця проблематика виникла разом із суспільством і державою та розвивалася паралельно з ними. Різні дослідники трактують цей термін залежно від того, яку проблему вони намагаються вирішити, і мають власні погляди на його зміст. Для огляду різних підходів було

проведено аналіз дефініцій вчених, результати якого подано в таблиці 1 (Додаток А).

Еволюція поняття «економічна безпека підприємства» відображає зміни в сприйнятті та підходах до цього терміну на різних етапах розвитку. Загальна характеристика кожного етапу наведена в таблиці 2 (Додаток Б).

Безпека національної економіки значною мірою залежить від зовнішніх факторів, які впливають на внутрішню економіку країни. Ці фактори можна розглянути у таблиці 3 (Додаток В).

Однак у межах цього дослідження нас більше цікавлять питання формування внутрішніх (табл. 4, Додаток Д) та зовнішніх загроз (табл. 5, Додаток Е) для окремих підприємств. Саме ці фактори мають суттєвий вплив на фінансову стійкість фірм та організацій, їх здатність до розвитку та загальну безпеку.

Серед головних проблем підприємств у сфері економічної безпеки сьогодні можна виділити наступні: неконтрольована приватизація, банкрутство неефективних підприємств, які не здатні витримати ринкову конкуренцію (особливо недобросовісну), а також відсутність прозорої податкової системи. Забезпечення економічної безпеки підприємства спрямоване на досягнення основних функціональних цілей, які наведені на рис. 1.2.

Синтезоване визначення економічної безпеки підприємства – це стан ефективного використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх та зовнішніх загроз і забезпечує йому сталий розвиток на ринку, відповідно до вибраної місії.

До внутрішніх загроз відносяться такі фактори: недоліки у виробничому процесі; дефіцит фінансування, низький рівень кваліфікації персоналу підприємства, а також слабкий рівень менеджменту. До зовнішніх загроз належать: економічна стабільність у країні; рівень конкуренції; частку ринку; відносини з постачальниками і споживачами; нові технології та державні органи.

Рис. 1.2. Функціональні цілі економічної безпеки підприємства

До зовнішніх загроз для підприємства належать такі фактори, як зниження купівельної спроможності споживачів, рівень інфляції, сезонні коливання попиту, а також кризи в окремих галузях економіки. Джерела фінансових ризиків можна класифікувати на дві основні групи: об'єктивні, що виникають унаслідок форс-мажорних обставин, і суб'єктивні, які мають як внутрішнє, так і зовнішнє походження. Фінансова загроза для підприємства характеризується конфліктом між його фінансовими інтересами та умовами зовнішнього середовища, що проявляється у реальній чи потенційній можливості впливу деструктивних факторів, які можуть спричинити економічні втрати.

Економічна безпека підприємства охоплює різні аспекти, ключовим серед яких є фінансова безпека. Це поняття багатогранне і насамперед означає захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин. Фінансова безпека передбачає наявність достатніх фінансових ресурсів для задоволення потреб і виконання зобов'язань домашніх господарств, підприємств, організацій, установ, регіонів та держави.

Розвиток концепції фінансової безпеки підприємств пройшов кілька етапів:

Перший етап (1991–1995 рр.). На цьому етапі фінансова безпека розглядалася як складова економічної безпеки. Її прояви були пов'язані з гармонізацією фінансово-кредитних відносин у державі, а на рівні підприємства – з фінансовою системою. Саме в цей період почалися перші наукові дослідження поняття «фінансова безпека».

Другий етап (1996–2007 рр.). У цей період фінансова безпека стала елементом національної безпеки. У 1997 році було затверджено Концепцію національної безпеки України, де вперше визначено основні складові фінансової безпеки як частини національної безпеки, хоча вона ще не розглядалася як самостійна категорія.

Третій етап (з 2008 р.). Цей період ознаменувався виокремленням фінансової безпеки як самостійного поняття. Основна увага стала приділятися показникам фінансової стійкості підприємства та оцінці ймовірності його банкрутства.

Сьогодні концепція фінансової безпеки підприємства активно досліджується. Науковці пропонують різні підходи до її визначення. Н. Пойда-Носик наголошує на необхідності захисту підприємства від зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз. В. Мунтіян акцентує увагу на ефективному використанні корпоративних ресурсів для технологічного і фінансового розвитку. Т. Кузенко, В. Прохорова та Н. Сабліна виділяють важливість управління показниками ліквідності, платоспроможності та рентабельності.

Таким чином, досягнення високого рівня фінансової безпеки залежить від ефективного використання ресурсів, реалізації фінансової стратегії, що дозволяє підприємству адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх загроз, а також від впровадження заходів протидії негативним впливам.

Узагальнюючи, фінансова безпека підприємства – це стан, за якого завдяки раціональному використанню ресурсів та прийняттю правильних управлінських рішень досягається фінансова рівновага, реалізуються стратегічні завдання, забезпечується стабільність розвитку й ефективно долаються або мінімізуються впливи загроз.

1.2. Фактори впливу на фінансову безпеку підприємства

Фактори, що впливають на фінансову безпеку підприємства, є складними та багатограними. Більшість із них визнані загальними і широко використовуються, проте існують також специфічні фактори, що визначають стратегічні дії на основі результатів аналітичних процедур. Такі фактори сприяють вирішенню вузькоспеціалізованих завдань.

Дослідження свідчать, що фінансова безпека підприємства залежить від багатьох напрямків впливу. Основними серед них є внутрішньовиробничі та зовнішні фактори [12].

До внутрішньовиробничих факторів належать:

- Фінансові;
- Виробничо-технічні;
- Інноваційно-технологічні;
- Інформаційні;
- Інтелектуально-кадрові;
- Політико-правові;
- Силіві;
- Екологічні.

Головним елементом зовнішніх факторів фінансово-економічної безпеки підприємства є маркетинговий аспект, який складається з ринкової та інтерфейсної складових [13].

Практика підприємницької діяльності свідчить, що найбільшу небезпеку для суб'єктів господарювання становлять зовнішні загрози. Їх важко передбачити, що ускладнює своєчасне впровадження заходів для їхньої нейтралізації [14].

Фінансові загрози в підприємницькій діяльності можна визначити як потенційні або реальні дії фізичних чи юридичних осіб, які порушують стан захищеності підприємства та можуть призвести до його припинення або значних фінансових та інших втрат [15]. До таких зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників належать:

- протиправна діяльність кримінальних структур;
- конкурентні дії, включно зі шпигунством чи шахрайством;
- ненадійність ділових партнерів;
- неправомірні дії колишніх співробітників, звільнених за порушення;
- корупційні зловживання представників контролюючих і правоохоронних органів.

Термінологія понять «загроза», «ризик» та «небезпека» частково перетинається з поняттям «дестабілізуючий фактор». Усі ці явища характеризують процеси, які негативно впливають на рівень безпеки певної системи, і можуть бути об'єднані як дестабілізуючі фактори.

Сучасний словник визначає дестабілізуючий фактор як «причини або значні обставини, що спричиняють загрозу» [16]. Це визначення також знайшло відображення на законодавчому рівні, де дестабілізуючі фактори описуються як обставини, що провокують порушення безпеки [17].

Налукова Н. [20] висловлює дещо іншу точку зору, стверджуючи, що дестабілізуючі фактори є рушійною силою з негативним впливом, яка може порушувати стабільність будь-якого об'єкта чи системи. У контексті фінансової діяльності підприємства дестабілізуючими факторами слід

вважати умови, явища чи обставини, здатні негативно впливати на його фінансово-господарську діяльність, що, у свою чергу, призводить до зниження рівня фінансової безпеки.

Такі фактори виникають унаслідок викликів і ризиків, які згодом можуть трансформуватися у загрози. За джерелами виникнення дестабілізуючі фактори поділяються на внутрішні та зовнішні, а їхній вплив і масштаб дії не залежать від поточного рівня фінансової безпеки підприємства.

Аналіз понять «безпека», «виклик», «ризик», «загроза», «небезпека» та «дестабілізуючий фактор» дозволяє дійти висновку, що негативний вплив на фінансову безпеку можна описати як процес. Його розвиток можна умовно розділити на дві зони: «безпека» та «небезпека», що ілюструється у вигляді відповідної схеми (Рис. 1, Додаток Ж).

Розподіл на зони «безпеки» та «небезпеки» є умовним і залежить від значущості впливу певного фактора. Виклики та ризики самі по собі не підвищують рівень небезпеки, проте стають джерелом загроз. Саме загрози та їхній негативний вплив спричиняють зростання рівня небезпеки. Незважаючи на різний характер впливу викликів, ризиків та загроз, як дестабілізуючих чинників, вони мають бути постійно моніторинговані суб'єктами безпеки.

Своєчасне реагування на виклики та мінімізація можливих наслідків ризиків дозволяють знизити ймовірність виникнення і посилення негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, що сприяє підтриманню належного рівня безпеки.

Щодо кількості етапів життєвого циклу підприємства, науковці не дійшли єдиної думки. Наприклад, Родіонов О.В. та Співак С.І. [21] виділяють три стадії: дитинство (створення підприємства), юність (розвиток стійкості та репутації), зрілість (досягнення унікальності). І. Адізес [22] пропонує розширену класифікацію з десяти етапів, починаючи від доглядання і дитинства до бюрократизації та завершуючи смертю підприємства.

На нашу думку, доцільним є виокремлення п'яти основних стадій життєвого циклу підприємства:

1. Стадія зародження – формується базова ідея, проводиться дослідження ринку, створюється первинна структура підприємства.
2. Стадія розвитку – збільшуються обсяги виробництва, розширюється організаційна структура, зростають виробничі потужності.
3. Стадія часткової стабільності – сповільнюються темпи зростання, підприємство досягає відносної стабільності основних показників діяльності.
4. Стадія спаду – спостерігається зниження економічного зростання, а організаційна структура вже не відповідає вимогам бізнес-середовища.
5. Стадія ліквідації або оновлення – переломний момент, що може призвести до банкрутства або до переосмислення бізнесу і повернення до стадії зародження.

Формування етапності життєвого циклу підприємства покликане продемонструвати зміну характеру впливу дестабілізуючих факторів, що візуально представлено на рис. 2 (Додаток І).

Думка деяких науковців про те, що загрози характерні лише для підприємств на стадії спаду, є помилковою. Від моменту створення будь-яка соціально-економічна система стикається з низкою викликів, які без належного реагування можуть трансформуватися в ризики та загрози, зокрема й у фінансовій сфері. Також хибною є позиція, що підприємство обов'язково функціонуватиме щонайменше десять років до етапу старіння чи ліквідації. Графічне зображення демонструє, що кожен етап життєвого циклу супроводжується унікальними викликами, ризиками та загрозами, а вже на стадії зародження можуть виникати серйозні причини для ліквідації бізнесу. Наприклад, неправильний бізнес-план із помилковими розрахунками стартового капіталу може призвести до нездатності запустити виробничий цикл, що спричинить ліквідацію бізнесу в короткі терміни.

Етап часткової стабілізації виділено окремо, оскільки в умовах ринкової економіки забезпечити повну стабільність фінансово-господарської

діяльності неможливо. Постійні зміни у взаємовідносинах із суб'єктами зовнішнього середовища та динамічність внутрішніх процесів визначають лише часткову стабільність. Стадія спаду пов'язана переважно з втратою контролю над внутрішніми процесами та нездатністю своєчасно реагувати на зовнішні загрози.

Графічно складно відобразити всі аспекти забезпечення економічної та фінансової безпеки, однак ключовий момент полягає в необхідності своєчасного реагування на зміни у зовнішньому середовищі та внутрішніх процесах для уникнення занепаду підприємства. Це викликає запитання: хто саме повинен відстежувати ці зміни?

Організаційна структура підприємства включає багато підрозділів, які взаємодіють із зовнішнім середовищем та контролюють внутрішні процеси, але здебільшого виконують вузькоспеціалізовані функції. Важливішим завданням, ніж просто фіксація змін, є розуміння їхньої природи та визначення серед них тих, які належать до дестабілізуючих факторів. Лише служба безпеки підприємства здатна акумулювати необхідну інформацію, аналізувати зміни впливу дестабілізуючих факторів і забезпечувати своєчасну адаптацію підприємства та його системи управління.

Через складність оцінки впливу дестабілізуючих факторів виникає необхідність деталізувати як економічну, так і фінансову безпеку в рамках функціональних складових.

1.3. Критерії та індикатори рівня економічної і фінансової безпеки підприємств

Вибір системи критеріїв та індикаторів для оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємств є ключовим завданням для аналізу, моніторингу та управління цією сферою. Спираючись на різні компоненти

економічної безпеки, можна визначити ряд критеріїв, які дозволяють оцінити рівень безпеки підприємства на певний момент часу.

Компонент "Економічна незалежність" охоплює такі основні критерії, як рівень забезпечення підприємства ресурсами, а також науковим і виробничим потенціалом; ресурсозброєність виробничих процесів; ступінь зношеності матеріально-технічної бази; показники ліквідності та платоспроможності; рівень злочинності щодо підприємств; стан системи захисту комерційної таємниці, а також фізичної безпеки майна і персоналу.

Компонент "Здатність до розвитку" включає такі показники як, ефективність фінансово-господарської діяльності; рівень результативності використання ресурсів суб'єктами підприємництва; витратомісткість виробництва; конкурентоспроможність продукції.

Компонент "Ефективність функціонування" визначається такими критеріями як, рівень інвестиційної та інноваційної активності; стабільність законодавства у сфері підприємництва; динаміка випадків дискримінаційних дій з боку державних адміністративних органів щодо підприємств; ступінь розвитку інфраструктури підтримки та безпеки підприємництва.

Застосування такої системи показників, які забезпечують кількісну оцінку економічної та фінансової безпеки підприємства, дозволяє вчасно ідентифікувати потенційні загрози, зниження рівня безпеки або ризику для розвитку. Це, своєю чергою, дає змогу завчасно впроваджувати заходи для їх попередження та усунення.

Для моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства важливе значення мають граничні (порогові) значення показників. Досягнення цих значень створює перешкоди для нормального функціонування окремих елементів підприємства, провокує негативні або руйнівні тенденції у сфері економічної безпеки та її складових. Наближення значень показників до критичних меж свідчить про потенційну загрозу фінансовій безпеці підприємства.

Основні індикатори, що характеризують рівень економічної та фінансової безпеки підприємства:

Таблиця 1.1.

Показники майнового стану підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Сума господарських коштів, що їх підприємство має у розпорядженні	Підсумок балансу	Дає загальну вартісну оцінку активів, які перебувають на балансі підприємства. Зростання цього показника свідчить про збільшення майнового потенціалу підприємства
	(ф. 1 р. 1300)	
Коефіцієнт зносу основних засобів	Відношення зносу основних засобів до первісної вартості основних засобів	Характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості. Позитивним є зменшення значення показника
	Ф. 1 р. 1012/ф. 1 р. 1011	
Коефіцієнт придатності основних засобів	Відношення залишкової вартості основних засобів до первісної	Показує, яка частина основних фондів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності
	Ф. 1 р. 1010/ф. 1 р. 1011	
Коефіцієнт оновлення	Відношення первісної вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду	Показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби
	Ф. 5 р. 260 (гр.5)/ф. 1 р. 1011 (к.р.)	
Коефіцієнт вибуття	Відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду	Показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період
	Ф. 5 р. 260 (гр.8)/ф. 1 р. 1011 (п.р.)	
Частка основних засобів в активах	Відношення залишкової вартості основних засобів до загальної суми активів	Динаміка зменшення показника протягом певного періоду є позитивною в умовах стабільного або зростаючого обсягу виробництва
	Ф. 1 р. 1010/ф. 1 р. 1300	
Коефіцієнт мобільності активів	Співвідношення оборотних та необоротних активів підприємства	Характеризує рівень мобільності активів підприємства, його підвищення є позитивним фактором

Складова "Економічна незалежність" - фондо- та матеріалоозброєність підприємства; коефіцієнт зносу матеріально-технічної бази; співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Складова "Здатність до розвитку" - операційні витрати на одиницю реалізованої продукції; продуктивність праці, фондівіддача, коефіцієнт оборотності оборотних активів; рівень матеріальних та енергетичних витрат.

Складова "Ефективність функціонування" - темпи приросту обсягів реалізації; обсяг інвестицій в основний капітал у співвідношенні до валового національного продукту; витрати на інноваційний розвиток у співвідношенні до валового національного продукту; позитивний баланс між експортом і імпортом.

Ключові показники для оцінки фінансового стану підприємства:

У міжнародній практиці фінансовий стан підприємств оцінюється за п'ятьма основними групами показників (табл. 1.1–1.5):

1. Показники, що відображають майновий стан підприємства.
2. Показники, які характеризують рівень ділової активності.
  1. Показники оцінки ліквідності, платоспроможності та кредитоспроможності
  2. Показники рентабельності
  3. Показники, що характеризують акціонерний капітал і ефективність його використання

Ці індикатори дозволяють оцінити не лише рівень безпеки підприємства, але й потенційні ризики, які можуть виникнути внаслідок дії внутрішніх або зовнішніх загроз. Вони також сприяють аналізу загальної ефективності підприємницької діяльності.

Для визначення рівня фінансової безпеки підприємства доцільно використовувати такі показники, як: коефіцієнт зносу основних засобів, їх фондівіддача, рентабельність активів, оборотність активів тощо (табл. 6, Додаток К).

Майнове становище підприємства характеризується сумою господарських засобів, що знаходяться в його розпорядженні. Сума господарських коштів являє собою узагальнену вартісну оцінку активів, що відображені в балансі.

Таблиця 1.2.

Показники рентабельності підприємств

Показник	Розрахунок	Зміст
Рентабельність капіталу	Відношення чистого прибутку до середньорічної вартості капіталу	Свідчить про ефективність використання всього майна підприємства
	$\Phi 2 \text{ р.}2350 \text{ або } \text{р.}2355/\Phi 1(\text{р.}1300(\text{грн.}3) + \text{р.}1300(\text{грн.}4)/2$	
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу	Показує ефективність використання власного капіталу
	$\Phi 2 \text{ р.}2350 \text{ або } \text{р.}2355/\Phi 1(\text{р.}1495(\text{грн.}3) + \text{р.}1495(\text{грн.}4)/2$	
Рентабельність реалізованої продукції	Відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції	Показує ефективність виробництва і реалізації продукції підприємства
	$\Phi 2 \text{ р.}2090 \text{ або } \text{р.}2095/\Phi 2 \text{ р.}2050$	
Рентабельність продажу	Відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації	Показник, який показує, скільки прибутку припадає на одиницю реалізованої продукції
	$\Phi 2 \text{ р.}2350 \text{ або } \text{р.}2355/\Phi 2 \text{ р.}2000$	
Рентабельність господарської діяльності	Відношення чистого прибутку до витрат господарської діяльності	Характеризує ефективність здійснення господарської діяльності підприємства
	$\Phi 2 \text{ р.}2350 \text{ або } \text{р.}2355/\Phi 2 \text{ р.}(2050+2130+2150+2180+2250+2255+2270+2300)$	

Обов'язковою і важливою складовою фінансового аналізу має бути, перш за все, оцінка показників рентабельності суб'єктів підприємництва, і зокрема рентабельності активів.

Таблиця 1.3.

Показники ліквідності підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Коефіцієнт покриття	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства	Нормативне значення > 1,5-2,5
	$\Phi 1 \text{ р.} 1195/\Phi 1 \text{ р.} 1695$	
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Відношення найбільш ліквідних оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства	Характеризує платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами Нормативне значення > 0,6-0,8
	$\Phi 1(\text{р.}1195 - \text{р.}1100 - \text{р.}1110)/\Phi 1 \text{ р.}1695$	

Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	Показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно Нормативне значення > 0,2-0,35
-----------------------------------	--	---

Для детальної оцінки ліквідності, платоспроможності і кредитоспроможності суб'єкта підприємництва необхідно використовувати показники

Таблиця 1.4.

Показники фінансової стійкості підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Коефіцієнт автономії	Відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу	Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність Нормативне значення > 0,5
	$\text{ф. 1 р. 1495} / \text{ф 1 р. 1900}$	
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	Відношення власного капіталу до позикових і залучених джерел	Показує, скільки одиниць власних коштів припадає на кожен одиницю позикових і залучених Нормативне значення > 1
	$\text{Ф. 1 р. 1495} / (\text{р.1595} + \text{р.1695} + \text{р.1700})$	
Коефіцієнт фінансової стійкості	Відношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до підсумку балансу	Показує, яку частку активів підприємство здатне фінансувати за рахунок власного капіталу і капіталу, залученого на довгостроковій основі і свідчить про його здатність залишатися платоспроможним в довгостроковій перспективі
	$\text{Ф1}(\text{р.1495} + \text{р.1595}) / \text{ф1 р. 1900}$	
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Відношення власного оборотного капіталу підприємства до власних джерел фінансування	Показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована
	$\text{Ф1}(\text{р.1195} - \text{р.1695}) / \text{ф1 р.1495}$	
Коефіцієнту забезпеченості власними оборотними коштами	Відношення власного оборотного капіталу підприємства до оборотних активів	Показує рівень фінансування оборотних активів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів

покриття та фінансування, оскільки вони, з одного боку, характеризують загальну захищеність підприємства, а з іншого – найменш залежать від особливостей діяльності того чи іншого суб'єкта підприємництва та локальних і незначних змін у структурі балансу. Коефіцієнт втрати платоспроможності є одним із ключових показників для оцінки фінансової безпеки підприємства та його здатності протистояти зовнішнім фінансовим ризикам. Він відображає рівень теоретичної здатності підприємства

виконувати свої зобов'язання у випадку настання негативних подій, таким чином надаючи загальну оцінку наявних фінансових резервів, що служать захистом підприємства від можливих фінансових труднощів. Це дозволяє оцінити ефективність заходів, спрямованих на забезпечення платоспроможності і зниження ризиків у складних економічних умовах.

Таблиця 1.5.

Показники ділової активності підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Коефіцієнт оборотності активів	Відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості активів	Характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних у нього ресурсів незалежно від джерел їх залучення
	$\Phi 2 \text{ р.2000} / \phi 1 (\text{р.1300}(\text{гр.3}) + \text{р.1300}(\text{гр.4})) / 2$	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації до середньорічного розміру дебіторської заборгованості	Показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки, тобто скільки разів ця заборгованість утворюється та погашається протягом року
	$\Phi 2 \text{ р.2000} / \phi 1 ((\text{р.1125} / \text{р.1155}) \text{ гр.3} + (\text{р.1120} / \text{р.1155}) \text{ гр.4}) / 2$	
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості	Показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству
	$\Phi 2 \text{ р.2050} / \phi 1 ((\text{р.1610} / \text{р.1650}) \text{ гр.3} + (\text{р.1610} / \text{р.1650}) \text{ гр.4}) / 2$	
Строк погашення дебіторської заборгованості	Відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості	Показує середній період погашення дебіторської заборгованостей
Строк погашення кредиторської заборгованості	Відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості	Показує середній період погашення кредиторської заборгованостей
Коефіцієнт оборотності запасів	Відношення чистої виручки від реалізації до середньорічного розміру запасів	Показує, як часто обертаються запаси для забезпечення поточного обсягу продажу
	$\Phi 2 \text{ р.2000} / \phi 1 (\text{р.1100} \text{ гр.3} + \text{р.1100} \text{ гр.4}) / 2$	
Фондовіддача	Відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості основних засобів	Характеризує ефективність використання основних засобів і показує скільки отримано виручки на одиницю вкладених основних засобів
	$\Phi 2 \text{ р.2000} / \phi 1 (\text{р.1010} \text{ гр.3} + \text{р.1010} \text{ гр.4}) / 2$	
Коефіцієнт оборотності	Відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг)	Показує ефективність використання власного

власного капіталу	до середньорічної величини власного капіталу підприємства	капіталу підприємства
	$\frac{\Phi 2 \text{ р.2000} + \Phi 1 (\text{р.1495}(\text{гр.3}) + \text{р.1495}(\text{гр.4}))}{2}$	

Стійке та ефективне функціонування підприємств та їх розвиток забезпечується ліквідністю та платоспроможністю, які потребують постійного аналізу.

Висновки до 1 розділу

Нові виклики, що виникають через економічну нестабільність (як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру), а також продовження трансформацій у національній економіці, сприяють активізації наукових досліджень у галузі економічної безпеки підприємств, зокрема в її фінансовому аспекті. Економічна безпека суб'єкта господарювання є важливою складовою економічної науки та ключовим елементом для забезпечення сталого розвитку підприємства. Фінансова безпека, у свою чергу, є не просто частиною, а основною і невід'ємною складовою економічної безпеки підприємства. Вона є фундаментом, що об'єднує всі аспекти економічної безпеки, забезпечуючи стійкість підприємства до економічних коливань, викликаних такими факторами, як російська агресія, пандемія або потенційна глобальна рецесія.

Це лише частина факторів сучасного бізнес-середовища, які загострюють фінансові та ринкові ризики для підприємств.

Вибір системи критеріїв та індикаторів для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємств є важливою задачею для аналізу, оцінки та управління цією безпекою. У роботі ми визначили ряд критеріїв, що допомагають оцінити рівень безпеки підприємства на певний момент часу, враховуючи різні складові економічної безпеки.

Використання системи показників, які кількісно відображають рівень економічної та фінансової безпеки, дозволяє на практиці своєчасно виявляти загрози зниження цього рівня та потенційні ризики для розвитку підприємства, а також вживати необхідні заходи для їх попередження.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО - ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК РІВНЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Характеристика соціально – економічного стану та розвитку Одеської області

Одеська область розташована в північно-західному Причорномор'ї, від устя Дунаю до Тилігульського лиману, з морською береговою лінією, що перевищує 300 км. Її територія простягається від узбережжя на північ на 200–250 км у глиб суші. Область займає крайню південну частину України, межуючи на півдні з Румунією, на заході – з Молдовою, на півночі – з Вінницькою та Кіровоградською областями, на сході – з Миколаївською областю.

Основною особливістю економіко-географічного розташування Одеської області є її приморське та прикордонне положення. Широкий доступ до Азово-Чорноморського басейну та близькість до важливих річкових магістралей – Дунаю та Дністру – забезпечують значні переваги для розвитку транспортної інфраструктури. Морські порти області знаходяться на стратегічних міжнародних транспортних коридорах, що сприяє розвитку регіональної економіки, залученню інвестицій та посиленню зовнішньоекономічних зв'язків.

Загальна площа Одеської області становить 33,3 тис. км². На її території знаходиться понад 2,6 млн га сільськогосподарських угідь, з яких 2,1 млн га займає рілля, а понад 82 тис. га відведено під виноградники та сади. Земельні ресурси є основою для матеріального і духовного виробництва. Рівень та ефективність використання земель безпосередньо впливають на розвиток продуктивних сил, масштаби виробництва та матеріальне благополуччя. Водночас потреба в землі різниться у залежності від сектору суспільного виробництва.

Географічне розташування області в межах степової та лісостепової зон визначає її природні багатства, зокрема великі агровиробничі ресурси. Природно-кліматичні умови сприяють вирощуванню таких культур, як озима пшениця, ячмінь, зернові, соя, просо та соняшник. Приморське положення додає Одеській області ще один важливий ресурс – високий рекреаційний потенціал.

Стан розвитку підприємницьких структур, рівень підприємницької активності населення, динаміка виробництва та реалізації продукції, а також забезпечення ресурсним потенціалом підприємств є ключовими чинниками, що визначають фінансово-економічну безпеку регіону.

Таблиця 2.1.

Динаміка соціально – економічних показників Одеської області*

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Валовий регіональний продукт у фактичних цінах, млн. грн.	197153	220242	271669	137,8
Чисельність постійного населення (на к. р.), тис. осіб	2366,2	2357,1	2340,3	98,9
Природний приріст (+), скорочення (-) населення, осіб	-12153	-14254	-23142	x
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	9246	10336	12326	133,3
Доходи населення, млн. грн.	225458	245164	280203	124,3
Кількість пенсіонерів, які одержують пенсію в органах Пенсійного фонду, тис. осіб	559,7	547,6	530,0	94,7
Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн.	2938,6	3343,3	3831,9	130,4
Мінімальна заробітна плата (станом на 01.12)	4173	5000	6250	149,8
Частка валового регіонального продукту регіону до підсумку по країні, %	5,0	4,9	5,0	x
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	23628,7	-5228	29340,5	124,2
Експорт товарів та послуг, млн. дол. США	2200,9	2206,1	2644,1	120,1
Імпорт товарів та послуг, млн. дол. США	2171,0	2489,5	2846,7	131,1

*Джерело: складено на підставі Офіційного сайту Головного управління статистики в Одеській області. 2022. URL: www.od.ukrstat.gov.ua [28].

У таблиці 2.1 наведена динаміка соціально-економічних показників Одеської області за період з 2019 по 2021 рік, яка дозволяє розкрити основні передумови для визначення індикаторів фінансово-економічної безпеки регіону.

Одним з ключових показників економічного розвитку та результатів діяльності господарюючих суб'єктів є валовий регіональний продукт (ВРП), що характеризує загальний рівень економічної активності в регіоні. За даними Державної служби статистики України, найбільший показник фізичного обсягу ВРП в Одеській області був зафіксований у звітному році. Валовий регіональний продукт є важливим макроекономічним індикатором стану економічної безпеки не лише регіону, а й країни в цілому. Тому позитивна динаміка цього показника свідчить про покращення функціонування підприємств регіону за зазначений період. Частка ВРП Одеської області у валовому продукті країни становить від 4,9% до 5%, що свідчить про стабільну економічну роль регіону в національному контексті.

Хоча в регіоні спостерігається зменшення темпів урбанізації, існує стійка тенденція до скорочення природного приросту населення, що є негативним соціальним фактором. Кількість пенсіонерів, які отримують пенсію через Пенсійний фонд, зменшилася на 29,7 тис. осіб за трирічний період. Водночас середній розмір місячної пенсії зріс на 893,3 грн (або на 30,4%), що позитивно впливає на матеріальне забезпечення населення, хоча приріст все ще не досягає оптимального рівня.

Таким чином, перед підприємцями регіону постає завдання сприяти подвоєнню рівня ВРП для забезпечення сталого розвитку та підтримки соціального капіталу Одеської області, що дозволить створити умови для стабільного економічного зростання і поліпшення соціальних стандартів.

Аналіз соціально-економічних показників функціонування та розвитку Одеського регіону приділяє значну увагу формуванню ринку праці. Особливість цього ринку полягає в тому, що він охоплює не тільки сферу обігу "робочої сили", а й виробничу сферу, де наймані працівники

здійснюють свою трудову діяльність. Відносини, що виникають на ринку праці, безпосередньо пов'язані з важливими соціально-економічними проблемами, тому вони потребують ретельного дослідження.

У ринковій економіці ринок праці охоплює всіх осіб, здатних працювати, включаючи як зайнятих, так і незайнятих найманою працею. Серед незайнятих виділяються наступні групи працездатних осіб:

- особи, які не працюють, але бажають працювати та активно шукають роботу (безробітні з відповідним статусом, ті, хто вперше планує розпочати трудову діяльність, або шукають роботу після перерви);
- особи, що мають роботу, але незадоволені нею і шукають друге місце основної чи додаткової роботи;
- особи, які працюють, але мають ризик втратити роботу і тому шукають додаткове місце праці.

Ці категорії осіб визначають пропозицію праці на ринку. Таким чином, ринок праці є ринком найманої праці, що охоплює відносини від наймання працівників до їх звільнення. Для детального аналізу процесів на ринку праці Одеського регіону можна звернутися до динаміки, наведеної в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Аналіз населення Одеської області за статусом участі в складі робочої сили (2019 – 2021р.р.)

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Робоча сила, у віці 15 – 70 років, тис. осіб	1084,2	1067,1	1056,2	97,4
Середньорічна кількість зайнятого населення у віці 15 – 70 років, тис. осіб	1020,1	991,2	979,6	96,0
Середньорічна кількість безробітних у віці 15 – 70 років, тис. осіб	64,1	75,9	76,6	119,5

***Джерело:** складено на підставі Офіційного сайту Головного управління статистики в Одеській області. 2022. URL: www.od.ukrstat.gov.ua [28].

Робоча сила як економічна категорія це капітальний товар для суспільства, оскільки робоча сила - це здатність людини до праці, сукупність її фізичних, інтелектуальних здібностей, набутих знань, досвіду, які

використовуються у процесі виробництва матеріальних благ та духовних цінностей. Якість робочої сили майже неможливо встановити відразу при найманні робітника. Вона остаточно визначається пізніше, у процесі функціонування. Робоча сила яка реально існує в особі людини-працівника від 15 до 70 років і яка є основною продуктивною силою суспільства в Одеському регіоні за період дослідження зменшилася на 28 тисяч осіб, або на 2,6%. До цього треба ще наголосити, що за цей же період на 12500 осіб стало більше безробітних, і це ті люди, які офіційно стали на облік, а взагалі то їх більше. Велике значення в регулюванні ситуації на регіональному ринку праці мають відігравати місцеві органи управління. Адміністрація області (міста) разом з регіональною службою зайнятості повинні розробляти регіональні програми зайнятості, формувати фінансово-кредитний механізм впливу на кількість робочих місць, регулювати міграційну політику, організувати господарські роботи.

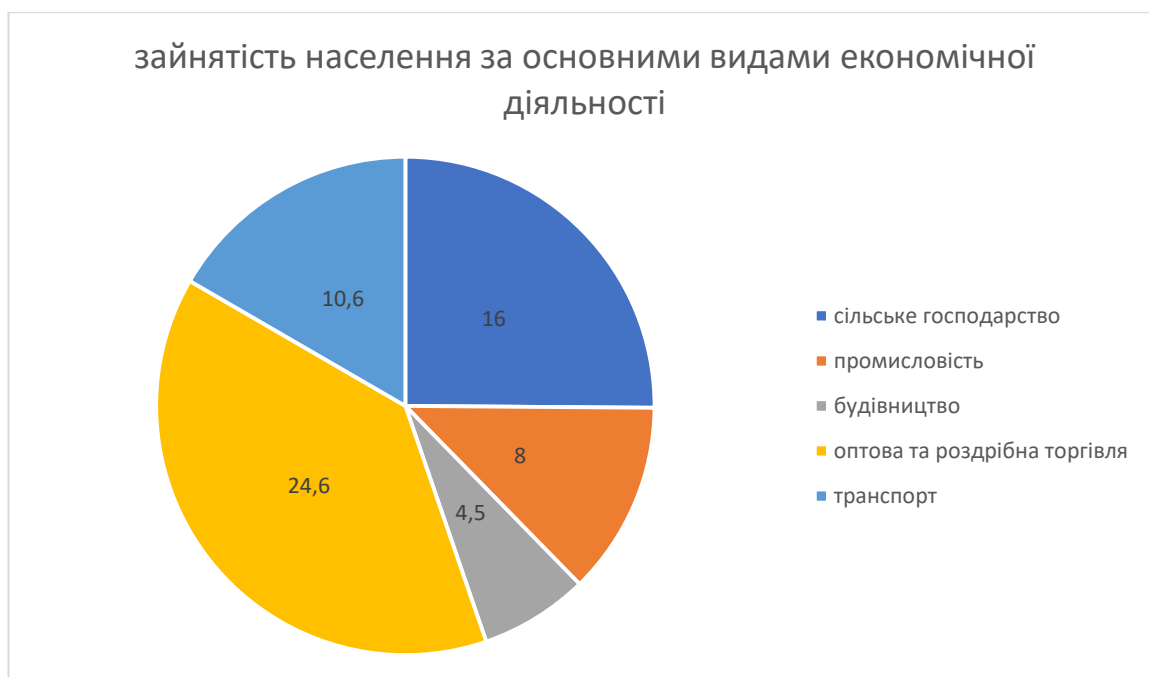

Рис. 2.1. Зайнятість населення Одеської області в 2022р. за основними видами економічної діяльності

У сучасних економічних умовах в країні та в Одеській області зокрема питання ефективності функціонування виробничих підприємств, оптимізації

їх діяльності та утримання конкурентних переваг на ринку набувають особливої актуальності. Сфера виробництва зазнала глибоких перетворень через розробку нових технологічних рішень, переоснащення, інноваційну діяльність. Завдання конкуренції перейшло зі сфери нарощування виробничих потужностей і пошуку нових ринків збуту до сфери інформаційних технологій, маркетингу і невиробничих заходів. Але роль виробничого аспекту не можна недооцінювати.

Таблиця 2.3.

Аналіз стану та розвитку підприємств Одеської області (2020 – 2022р.р.)

Показники	2020 р.	2021р.	2022р.	2022р. до 2020р., %
Середньорічна кількість діючих підприємств, всього, од.	2546	23962	17065	67,0
у т.ч. - великі	20	22	18	90,0
- середні	926	916	826	89,2
- малі	2451	23024	16221	66,2
з них	9	19962	13619	63,5
мікропідприємства	2143			
	1			
Середньорічна чисельність працівників які зайняті в підприємствах, всього, тис. чол.	292,4	304,5	264,3	90,4
у т.ч. - великі	29,9	36,7	25,5	85,3
- середні	152,7	151,1	143,8	94,2
- малі	109,8	116,7	95,0	86,5
з них	47,2	52,0	39,8	84,3
мікропідприємства				
Обсяг реалізованої продукції підприємствами, всього, млн. грн.	4271	573808,6	465125,6	108,9
у т.ч. - великі	1250	172023,5	145499,0	116,3
	83,3			
- середні	1819	242290,9	202538,6	111,3
	32,5			
- малі	1200	159494,2	117088,0	97,5
з них	92,7	53785,1	37451,6	93,1
мікропідприємства	4023			
	2,5			

Джерело: складено автором на підставі [28].

Виробництво – це основа бізнесу промислових підприємств, а отже, потребує знаходження нових, цілеспрямованих і конкретних рішень для підвищення його потенціалу з урахуванням вимог і побажань споживачів продукції для отримання стійких конкурентних переваг на ринку в довгостроковій перспективі. Оцінити стан функціонування підприємств Одеського регіону можна за показниками, наведеними в таблиці 2.3.

Підприємницька діяльність Одеського регіону представлена великими, середніми та малими підприємствами (мікропідприємствами) на основі Закону України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв:

- балансова вартість активів — до 350 тис. євро;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 700 тис. євро;
- середня кількість працівників — до 10 осіб.

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв:

- балансова вартість активів — до 4 млн. євро;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 8 млн. євро;
- середня кількість працівників — до 50 осіб.

Середніми є підприємства, які не відповідають критеріям для малих підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв:

- балансова вартість активів — до 20 млн. євро;

- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 40 млн. євро;

- середня кількість працівників — до 250 осіб.

Великими є підприємства, які не відповідають критеріям для середніх підприємств та показники на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв:

- балансова вартість активів — понад 20 млн. євро;

- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — понад 40 млн. євро;

- середня кількість працівників — понад 250 осіб.

Для визначення відповідності критеріям, зазначеним в євро, застосовується офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період), розрахований на підставі курсів Нацбанку, що встановлювалися для євро протягом відповідного року.

Виходячи з даних, наведених у таблиці 2.2. середньорічна кількість підприємств за період з 2020р. до 2022р. скоротилася на 8400 одиниць (або на 33%). Це відбулося з об'єктивних причин – воєнної агресії Росії проти України. Особливо постраждав малий бізнес. Підприємці були вимушені закрити свій бізнес з причин воєнного стану. До речі серед загальної кількості підприємств великі підприємства займають лише 0,1%. 4-5% належить середнім за розмірами підприємствам. Все інше належить малому бізнесу.

Малий бізнес треба поновлювати, тому що саме за рахунок нього в соціумі вирішується низка функцій:

- виконання владних стратегій для досягнення цілей виробництва;
- прийняття ризику в умовах непередбачуваного та неконтрольованого збуту;
- створення певних продуктів за допомогою комбінування окремих факторів виробництва;

- організація виробництва;
- створення нового матеріального або нематеріального блага (впровадження та використання нових методів виробництва, освоєння нових ринків, впровадження у виробництво нових видів матеріалів, використання нової організації виробництва);
- ефективне задоволення платоспроможного попиту на товари та послуги.

Узагальнюючи аналіз показників, наведених у таблиці 2.2 ми спостерігаємо позитивну динаміку зростання вартості обсягів реалізованої продукції на 8,9% за рахунок великих та середніх за розмірами підприємств.

Будь який виробничий процес потребує наявного виробничого капіталу підприємства. Залежно від характеру обороту, а також від функціональної ролі і значення в процесі створення нових споживчих вартостей засоби виробництва поділяють на основний і оборотний капітал.

Основний виробничий капітал – це грошовий вираз знарядь праці, що беруть участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому натурально – речову форму.

Споживна вартість знарядь праці закріплюється на тривалий час у сфері виробництва, а вартість перебуває в постійному русі, причому частина її переноситься на заново створений продукт, а інша частина, постійно зменшуючись, фіксується у цих засобах виробництва до завершення строку їхнього використання.

Оборотні засоби представлені предметами праці. Вони беруть участь у процесі виробництва протягом лише одного виробничого циклу, втрачають при цьому натурально – речову форму і повністю передають свою вартість на заново створюваний продукт. Основні та оборотні засоби - це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигід у майбутньому. В 2022 році підприємства Одеського регіону мали у розпорядженні основних і оборотних активів на суму 524982,4 млн грн. з цієї

суми вартість основного капіталу складала 32,8% , а решту склали оборотні засоби.

Узагальнюючи цей розділ треба сказати, що підготовка та поширення офіційної статистичної інформації за 2022–2023 роки, призупинено Головним управлінням статистики в Одеській області на період дії воєнного стану, тому узагальнення проведемо за даними вибіркового обстеження.

2.2.Оцінка фінансового стану підприємств Одеської області як рівня їх фінансової безпеки

Фінансовий стан підприємства є комплексним показником, що відображає взаємодію всіх елементів його фінансових відносин. Він визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які демонструють наявність, розміщення та ефективне використання фінансових ресурсів.

Фінансовий стан підприємства та його безпека залежать від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Усі види діяльності підприємства впливають на фінансовий стан, але найзначущіший ефект дають стабільне виробництво та реалізація високоякісної продукції. Зазвичай, чим вищі обсяги виробництва та реалізації, а також чим нижча собівартість продукції, тим вища прибутковість підприємства, що позитивно позначається на його фінансовому стані та безпеці.

Неритмічність виробничих процесів, зниження якості продукції чи труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів, що негативно впливає на платоспроможність підприємства. В свою чергу, нестача коштів може спричинити проблеми з постачанням матеріальних ресурсів для виробництва.

Фінансова діяльність підприємства має бути орієнтована на постійне надходження та ефективне використання фінансових ресурсів, забезпечення

розрахункової та кредитної дисципліни, а також досягнення оптимального балансу між власними та залученими коштами. Це необхідно для збереження фінансової стійкості підприємства та його ефективного функціонування.

Саме тому важливо проводити систематичну оцінку фінансового стану підприємства, що відіграє ключову роль у забезпеченні його фінансової безпеки. Метою оцінки фінансового стану в рамках антикризового управління є розробка заходів, спрямованих на швидке відновлення платоспроможності, досягнення фінансової стійкості та забезпечення подальшого розвитку підприємства.

Фінансовий стан підприємства визначається такими основними елементами:

1. прибутковість діяльності;
2. оптимальне розподілення прибутку після сплати податків і обов'язкових платежів;
3. наявність власних фінансових ресурсів, достатніх для організації виробничого процесу та реалізації продукції;
4. ефективне використання основних і оборотних фондів;
5. платоспроможність і ліквідність.

Прибуток є основним результатом господарської діяльності підприємства, його головним джерелом функціонування та гарантом фінансової безпеки. Для аналізу фінансових результатів підприємств Одеської області важливо оцінювати різні види доходів, оскільки прибуток є показником ефективності діяльності підприємства, інтенсивності його роботи та фінансового стану.

Кіпродукція, товарна продукція, реалізована продукція, чиста продукція і нцевим результатом виробничої діяльності підприємств є валова прибуток. Грошові надходження підприємств від реалізації продукції (робіт, послуг) називають чистим доходом від такої реалізації. Наведемо динаміку цього показника по підприємствах Одеської області за трирічний період (табл.2.4).

Чистий дохід презентує грошові кошти, які одержує підприємство на завершальній стадії кругообігу капіталу в результаті визнання ринком

вироблених ним товарів і які можуть бути де-факто використані для здійснення відповідних платежів. Це – важливий показник господарської діяльності ще й тому, що на його основі визначають прибуток за кожною галуззю і підприємствам в цілому. Чим більше чистий дохід від реалізації продукції, тим більший прибуток може отримати кожний господарюючий суб'єкт.

Таблиця 2.4.

Аналіз чистого доходу від реалізації продукції підприємствами
Одеської області (2019 – 2021р.р.)

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Чистий дохід від реалізації продукції – всього, млн. грн.	427108,5	573808,6	465125,6	108,9
у т.ч. в окремих галузях:				
- сільське господарство	15305,7	32759,9	23836,1	155,7
- промисловість	81200,5	119640,6	94636,6	116,5
-будівництво	50282,7	62026,6	25285,6	50,3
- оптова і роздрібна торгівля	198792,1	266911,7	232934,0	117,2
- транспорт	50019,3	48847,9	47809,1	95,6

Джерело: складено на підставі Офіційного сайту Головного управління статистики в Одеській області. 2022. URL: www.od.ukrstat.gov.ua [28].

Чистий дохід від реалізації продукції підприємств Одеської області (табл.2.4) має тенденцію до збільшення і складає у звітному, 2021 р., 465125,6 млн. грн. В області провідними галузями в економіці регіону є такі, як сільське господарство, промисловість, будівництво, оптова і роздрібна торгівля та транспорт. Найбільшу вартість чистого доходу від реалізації продукції було отримано в торгівлі (оптова та роздрібна) – 232934 млн. грн. в 2021р, що більше ніж у 2019р. на 17,2%. В промисловості він відповідно збільшився на 16,5%, а в сільському господарстві аж на 55,7%. Але є і негативні наслідки щодо формування цього показника в інших галузях. Так, наприклад, транспортна галузь зменшила чистий дохід від реалізації послуг за трирічний період на 4,4%. А у будівництві цей показник скоротився на 49,7%. Такий стан справ не може не позначитися на формуванні прибутку на різних стадіях його формування.

У наступній таблиці 2.5 буде проведено аналіз фінансових результатів підприємств Одеської області до оподаткування. Цей показник визначається шляхом додавання до операційного прибутку доходів від участі в капіталі, фінансових доходів (наприклад, дивідендів, відсотків від фінансових інвестицій) та інших доходів, таких як доходи від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів, а також від неопераційних курсових різниць. Водночас від отриманого результату віднімаються фінансові витрати, зокрема відсотки та інші витрати, пов'язані з залученням позичкових коштів, а також збитки від участі в капіталі та інші витрати.

Таблиця 2.5.

Аналіз фінансового результату підприємств Одеської області до оподаткування за основними видами діяльності (2019 – 2021р.р.)

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Фінансовий результат всього, млн. грн.	-5228	29340,5	-12614,9	X
З нього:				
-прибуток (+)	21273,6	36475,3	26607,9	125,1
-збиток (-)	-26501,6	-7134,8	39222,8	x
у т.ч. в окремих галузях:				
-сільське господарство, (прибуток +), збиток (-)	-2426,0	9576,2	4123,3	x
- промисловість, (прибуток +), збиток (-)	-2722,9	6963,1	-8006,5	x
-будівництво, (прибуток +), збиток (-)	238,4	784,9	-1105,5	x
- оптова і роздрібна торгівля, (прибуток +), збиток (-)	1832,0	2478,6	1371,0	74,8
- транспорт, (прибуток +), збиток (-)	994,2	5120,6	-4199,3	x

Джерело: складено на підставі Офіційного сайту Головного управління статистики в Одеській області. 2022. URL: www.od.ukrstat.gov.ua [28].

Під звичайною діяльністю розуміють будь яку основну діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають унаслідок її проведення.

Методика визначення прибутку від звичайної діяльності побудована таким чином, що нею враховуються фінансові результати від усіх видів діяльності. А це означає, що підприємство може мати операційний прибуток, але через неефективне господарювання за окремими напрямками звичайної діяльності воно може понести істотні втрати цього прибутку і навіть мати збиток.

Ефективне господарювання передбачає, що прибуток від звичайної діяльності повинен перевищувати операційний прибуток і чим вища ступінь такого перевищення, тим за інших однакових умов буде ліпший фінансово – економічний стан підприємства. Нажаль, у господарствах Одеського регіону в 2021 р. фінансовий результат до оподаткування мав збиток у 12614,9млн. грн. це сталося з причин того, що провідні галузі були збитковими, серед яких – промисловість – 8006,5млн. грн. збитків у 2021р., будівництво – 1105,5 млн. грн., транспорт 4199,3 млн. грн.

За даними статистичної звітності проаналізуємо наявність збиткових підприємств в Одеському регіоні, починаючи з 2010р. (рис.2.2).

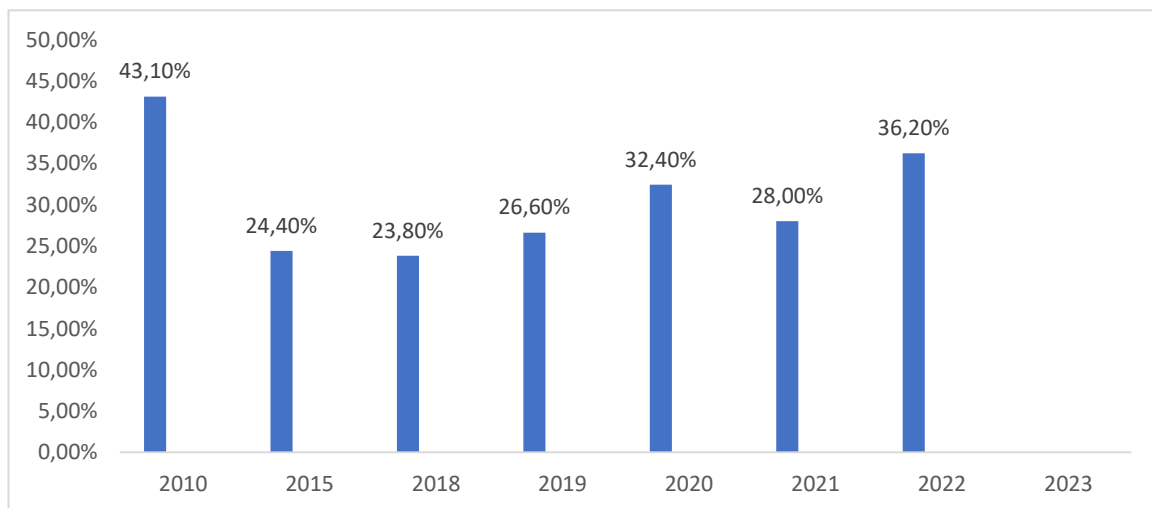

Рис. 2.2. Частка підприємств Одеського регіону, які одержали збиток, %

Аналіз діаграми, наведеної у рис. 2.2 свідчить нажаль, що за період з 2010 року дотепер спостерігаються в фінансово – господарської діяльності господарств регіону негативні процеси в утворенні збиткових організацій

(фірм). Найбільшого відсотку цей показник сягав у 2010 році – 43,1%, найменшого рівня – в 2018р. – 23,8%. Такий стан справ не задовольняє а ні господарів, а ні керівництво регіону та взагалі вказує на фінансово – економічну небезпеку цих організацій.

Якщо від прибутку до оподаткування відняти амортизацію та суму податків, отримуємо чистий прибуток (рис. 2.3).

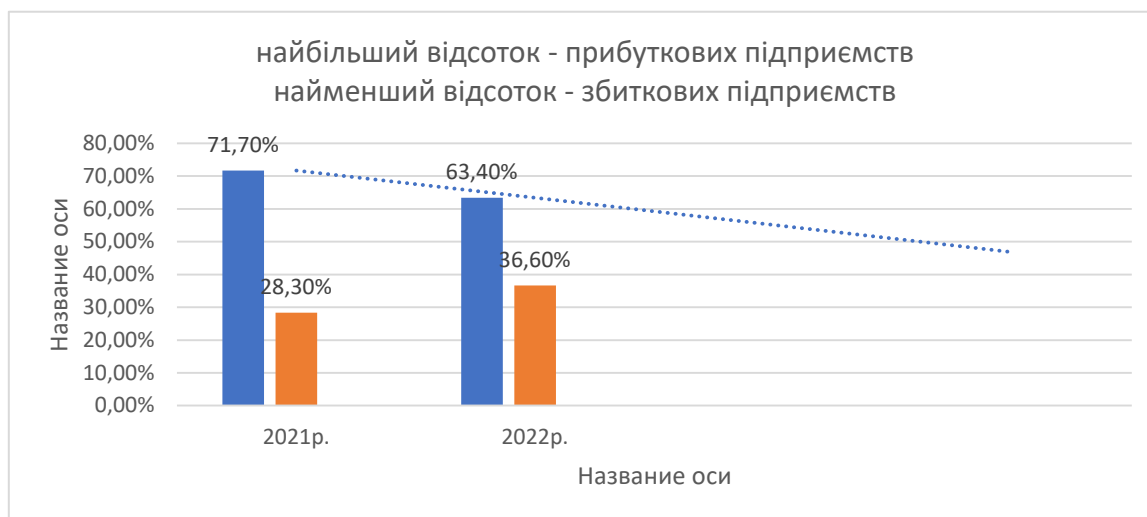

Рис. 2.3. Чистий прибуток (збиток), який отримали підприємства Одеської області в 2021 – 2022р.р.

За статистичними оперативними даними Одеської області чистий прибуток по підприємствах регіону в 2021 році складав 26272,2 млн. грн. (100%). Але з цієї суми 28,3 % підприємств отримали збиток у сумі 7081,7 млн. грн. В 2022 році ця ситуація з об'єктивних та суб'єктивних причин погіршилася. Збиткових підприємств побільшало (36,6%). Збиток отримали підприємства на суму 38416,9 млн. грн. Не маючи прибутку, підприємства не можуть своєчасно, з урахуванням вимог ринку, виконувати виробничі програми з випуску продукції, придбати найсучасніші технології, які б знижували собівартість продукції та покращували б її конкурентоспроможність і у підсумку стали б критерієм їх ефективної діяльності. Відсутність прибутку (або збитки), це відсутність гарантій того, що підприємства надалі будуть спроможними функціонувати без загроз своєї діяльності.

Фінансовий результат у формі прибутку виступає головною метою діяльності будь якого підприємства на ринку та є одним з ключових показників, який визначає ефективність його діяльності. З метою виявлення найбільш суттєвих факторів впливу на ефективність фінансового управління та пошуку шляхів підвищення фінансових результатів у діяльності, необхідно визначити основні фактори, які забезпечать високий рівень конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта. Передусім це фінансові ресурси та активи.

Основні та оборотні засоби — це ресурси, якими володіє підприємство в результаті минулих подій, і використання яких повинно призвести до отримання економічних вигід у майбутньому. Інформацію про їхній стан можна знайти у бухгалтерській звітності підприємства (форма 1, активи). Бухгалтерський баланс складається з двох частин — активу та пасиву. В активі відображаються дані, що характеризують наявність, розміщення та стан майна підприємства, а в пасиві — показники, що вказують на джерела формування цього майна та його цільове призначення. Метою складання балансу є надання користувачам точних і об'єктивних даних про фінансовий стан підприємства на звітну дату. Баланс дозволяє визначити склад і структуру майна підприємства, його ліквідність і оборотність, наявність власного та позикового

Таблиця 2.6.

Таблиця 3. Аналіз балансу підприємств Одеської області (2020 – 2022р.р.)

Статті балансу	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. до 2020р., %
Активи :				
в т.ч.				
- необоротні активи, млн. грн.	165038,2	179544,0	176936,1	107,2
- оборотні активи, млн. грн.	299858,1	345438,5	362503,3	120,9
Баланс, млн. грн.	464896,3	524982,5	539439,4	116,0
Пасиви:				
в т.ч.				
- власні кошти, млн. грн.	66480,2	100796,6	87389,2	131,5
- довгострокові зобов'язання, млн. грн.	85540,9	78222,4	83073,7	97,1

- поточні зобов'язання і забезпечення, млн. грн.	312875,2	345963,5	368976,6	117,9
Баланс, млн. грн.	464896,3	524982,5	539439,4	116,0

Джерело: складено автором на підставі [28].

капіталу, а також зміни в дебіторській та кредиторській заборгованості та інші показники. Отримання такої інформації є необхідною умовою для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, оцінки ефективності майбутніх інвестицій та рівня фінансових ризиків.

За даними оперативного звіту Головного управління статистики в Одеській області складемо та проаналізуємо баланс підприємств Одеського регіону за 2020 – 2022р.р. (табл. 2.6.).

Як показують дані, наведені в таблиці 2.6, валюта балансу підприємств Одеської області за період з 2020 по 2022 рік демонструє позитивну динаміку зростання. Це зазвичай свідчить про розширення виробничих можливостей підприємств. Частково таке зростання відбулося за рахунок збільшення власного капіталу, що є позитивним фактором. Однак зростання кредиторської заборгованості на фоні низької ліквідності активів може мати негативні наслідки. Варто зазначити, що валюта балансу відображає орієнтовну суму коштів, доступних підприємству, яка не завжди точно відображає реальні можливості отримати кошти від реалізації майна у разі ліквідації. Це значення залежить від ринкової кон'юнктури і може варіюватися, особливо під час інфляційних процесів.

Для загальної оцінки фінансового стану важливо аналізувати темп зміни валюти балансу (сукупних активів) у порівнянні з іншими важливими показниками діяльності підприємства, такими як обсяг продажів і прибуток (валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності). Якщо темп зростання обсягу продажів перевищує темп зростання валюти балансу, це свідчить про більш ефективне використання майна підприємства і його фінансових ресурсів. На жаль, таке співвідношення показників поки що не спостерігається у підприємствах Одеської області. Вони демонструють зростання економічного потенціалу швидше, ніж обсяги реалізації продукції.

Цікавим є також вивчення співвідношення оборотних і необоротних активів, що можна оцінити за допомогою коефіцієнта мобільності активів. Дані таблиці 2.6 показують, що оборотні активи зростають темпами, швидшими, ніж необоротні. Це свідчить про позитивну тенденцію прискорення оборотності капіталу, підвищення прибутковості та покращення фінансового стану підприємств.

Для більш об'єктивної оцінки фінансово – економічної безпеки підприємств Одеської області у наступній табл.2.7 розрахуємо показники фінансової стійкості.

Таблиця 2.7.

Таблиця 4. Показники фінансової стійкості підприємств Одеської області

Показник	2020 р.	2021р.	2022р.	Нормативне значення
Коефіцієнт автономії	0,14	0,19	0,16	> 0,5
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	0,17	0,24	0,19	> 1
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,33	0,34	0,32	
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,19	-0,01	-0,07	
Коефіцієнту забезпеченості власними оборотними коштами	0,22	0,29	0,24	

Джерело: складено автором на підставі [28].

Перший розрахунковий коефіцієнт автономії відображає частку власного капіталу у загальній сумі ресурсів, вкладених у діяльність підприємства. Його максимальне значення було досягнуто в 2021 році, але в жодному з років він не перевищив нормативний рівень (> 0,5).

Таблиця 2.8.

Аналіз рентабельності операційної діяльності підприємств Одеської області за провідними галузями регіональної економіки

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., (+;-)
Узагальнений показник рентабельності,%	8,9	4,7	9,5	0,6
у т.ч. в окремих галузях: - сільське господарство	3,7	-6,7	44,1	40,4

- промисловість	5,3	1,7	5,9	0,6
-будівництво	2,9	1,5	1,7	-1,2
- оптова і роздрібна торгівля	23,9	19,5	15,1	-8,8
- транспорт	15,0	12,6	11,6	-3,4

Джерело: складено автором на підставі [28].

Другий коефіцієнт – співвідношення власних і залучених коштів – показує, скільки одиниць власних коштів припадає на кожен одиницю позикових коштів. Цей коефіцієнт також не відповідає нормативним значенням.

Наступний коефіцієнт – коефіцієнт фінансової стійкості – показує частку активів, яку підприємство здатне фінансувати за рахунок власного капіталу та капіталу, залученого на довгостроковій основі. Це свідчить про здатність підприємства зберігати платоспроможність у довгостроковій перспективі. Оскільки його значення невисоке, можна зробити висновок, що підприємства не є фінансово стійкими, що обмежує їх здатність гнучко маневрувати коштами.

Прибутковість бізнесу вимірюється за допомогою системи показників рентабельності. Ці показники, на відміну від чистого прибутку, дають більш повну картину результатів господарювання, оскільки відображають співвідношення ефективності використаного капіталу чи ресурсів. Вони застосовуються для оцінки діяльності підприємства, а також як інструмент у інвестиційній політиці та процесах ціноутворення.

2.3. Аналіз інвестиційної активності підприємств у забезпеченні фінансово – економічної безпеки Одеського регіону

Для будь-яких суб'єктів господарювання реального сектора економіки регіону ключовим аспектом є ефективність господарювання, де важливу роль відіграють фінансові ресурси. Саме інвестиційні ресурси сприяють зростанню власного потенціалу та забезпечують ефективне функціонування підприємств.

Підприємства в Україні та її регіонах для забезпечення ефективної діяльності здійснюють інвестиційну діяльність, яка включає комплекс заходів щодо реалізації інвестицій. Інвестиції визначаються як довгострокові вкладення коштів у придбання (створення) основного виробничого капіталу, пов'язаного з ним оборотного капіталу, основних невиробничих активів, нематеріальних ресурсів та фінансових вкладень.

Серед усіх напрямів інвестиційної діяльності провідне місце займають капітальні інвестиції в основні засоби – капіталовкладення. За допомогою капіталовкладень відтворюються на простій і розширеній основі головні засоби виробництва, отже, створюється матеріальна база для підвищення продуктивності праці та максимізації доходів господарюючих суб'єктів, і, врешті решт, зростання їх вартості.

Для глибшого розуміння цього питання розглянемо капітальні інвестиції підприємств Одеської області за видами активів у табл. 2.9.

Таблиця 2.9.

Динаміка капітальних інвестицій за видами активів підприємств
Одеської області

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019 р., %
Інвестиції у матеріальні активи, млн. грн.	20288	20406	23702,6	116,8
у т.ч.	2890	2210	3274,2	113,3
- житлові будівлі				
- нежитлові будівлі	5552	3666	4823,7	86,9
- інженерні споруди	2892	4244	3068,1	106,1
- машини, обладнання та інвентар	6233	6738	8889,9	142,6
- транспортні засоби	1735	2341	2736,6	157,7
- земля	75	33	47,6	63,5
- довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	62	43	67,5	108,9
- інші матеріальні активи	849	1131	795,1	93,7
Інвестиції у нематеріальні активи, млн. грн.	792	1032	446,9	56,4
у т.ч.	19	276	50,9	У 2,7 р б
- програмне забезпечення та бази даних				
- права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	359	685	331,7	92,4

Всього інвестицій у фактичних цінах, млн. грн.	21080	21438	24149,5	114,6
--	-------	-------	---------	-------

Джерело: складено автором на підставі [28].

За показниками, наведеними у табл. 2.9 ми відмічаємо позитивну динаміку щодо загальної суми інвестицій у всі види активів, а відтак і зростання інвестиційної діяльності підприємств Одещини. За трирічний період ця сума зросла на 3069,5 млн. грн., або на 14,6%. Зростання відбулося за рахунок інвестицій у матеріальні активи, а що до інвестицій у нематеріальні активи – то їх вартість зменшилась з 792 млн. грн. у 2019р. до 446,9 млн. грн. у 2021 р. В структурі капітальних інвестицій лєвова частка належить інвестиціям у матеріальні активи. Наприклад, у 2021 році у загальної вартості капітальних інвестицій на сектор інвестицій у матеріальні активи приходилося 98,1%, а решту – 1,9% складали інвестиції у нематеріальні активи. Тобто основні вкладення направлялися на відтворення і розширення основних засобів, що дозволяло підприємствам швидше зміцнювати свою матеріально – технічну базу та здійснювати технічне переозброєння виробництва.

Основним джерелом фінансових ресурсів на діючих підприємствах є виручка від реалізації продукції, частина якої в процесі розподілу перетворюється на грошові доходи та накопичення. Таким чином, власні фінансові ресурси підприємства формуються переважно за рахунок прибутку від основної та інших видів діяльності, а також амортизаційних відрахувань.

Реінвестований прибуток є одним із найекономічніших джерел фінансування інвестицій, оскільки його використання дозволяє уникнути витрат на виплату відсотків за кредитами чи на емісію цінних паперів. Крім того, власними фінансовими ресурсами можуть бути кошти, отримані як відшкодування збитків від стихійних лих або аварій, а також заощадження громадян та юридичних осіб.

Ще одним джерелом фінансування інвестицій є залучені кошти, які не належать безпосередньо інвестору, але беруть участь у господарському

обороті підприємства. До них відносяться надходження від продажу акцій, а також пайові внески громадян та юридичних осіб.

Позикові кошти також є важливим джерелом фінансування інвестиційної діяльності. Це ресурси, які підприємство повинно повернути. До позикових коштів належать кредити банків і держави, облігаційні позики тощо. Використання позикового капіталу має свої переваги: проценти за кредити не оподатковуються, на відміну від дивідендів, а в умовах високої інфляції боргові зобов'язання виплачуються коштами з меншою купівельною спроможністю. Однак, зростання питомої ваги позикових коштів призводить до збільшення витрат на сплату процентів, що може знизити прибутковість підприємства.

Найбільшу потребу в позикових коштах підприємства відчують у періоди економічного спаду або високої інфляції, однак саме в цей час ставки по кредитах є найвищими.

Традиційно капітальні вкладення фінансувалися здебільшого за рахунок бюджетних коштів, однак збільшення дефіциту державного бюджету обмежує можливості для централізованого фінансування інвестицій.

Таблиця 2.10.

Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019 р. (+;-)
Всього капітальних інвестицій, %	100	100	100	x
у т. ч. за рахунок:	4,0	5,8	6,7	2,7
- коштів державного бюджету, %				
- коштів місцевих бюджетів, %	20,8	15,0	14,6	-6,2
- власних коштів підприємств та організацій, %	65,7	64,4	59,1	-6,6
- кредитів банків та інших позик, %	3,4	2,8	2,9	-0,5
- коштів іноземних інвесторів, %	-	-	-	-
- коштів населення на будівництво житла	4,0	10,4	14,4	10,4
- інших джерел фінансування, %	2,1	1,6	2,3	0,2

Джерело: складено автором на підставі [28].

Аналіз структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування (табл. 2.10) дає підстави на висновок, що лівова частка в їх складі належить власним коштам підприємств та організацій і цей відсоток коливається у

межах від 65,7% у 2019р. до 59,1% у 2021р. Другу сходинку у складі та структурі капітальних інвестицій за джерелами фінансування займають кошти місцевих бюджетів: від 20,8% у 2019 р. до 14,6% у 2021 р.. але у динаміці ці показники мають тенденцію до зменшення. Нажаль с структурі капітальних інвестицій кредитування, як джерело для інвестування займає невеликий відсоток (3,4% у 2019 р. та 2,9% у 2021р.). У середньому за три роки 3% кредитів у структурі інвестиційних джерел капіталовкладень занадто малі щоб стимулювати інвестиційну діяльність підприємств Одеського регіону. Необхідно проводити комплекс заходів, які б сприяли поживленню ринку інвестиційних кредитів.

Через економічну кризу, пандемію, російську військову агресію, зміни в інституційному середовищі та зростання інфляції іноземні інвестиції в економіку Одеської області не надходили. У загальному, можна зробити висновок, що структура капітальних інвестицій в регіоні залишається незадовільною.

На інвестиційну безпеку значно впливають економічні фактори, зокрема галузева та територіальна структура господарського комплексу, темпи зростання ВВП та ВРП, рівень зносу основних засобів, інфляція, монополізація економіки, зовнішньоторговельний баланс, державний борг, а також рівень розвитку ринкової інфраструктури.

У сучасних умовах значний вплив на інвестиційну безпеку мають науково-технічні фактори, серед яких основною є інноваційна політика держави. Вона спрямована на модернізацію економіки та підвищення її технологічного рівня, зокрема через посилення конкурентоспроможності наукових досліджень, створення технопарків і їх інтеграцію в європейський дослідний простір, збільшення фінансування інновацій та розвиток національної інноваційної інфраструктури.

Ці фактори можуть як сприяти забезпеченню інвестиційної безпеки, так і створювати потенційні загрози. Серед них науковці виокремлюють: недостатнє фінансування інвестицій в основний капітал, неефективну

структуру прямих іноземних інвестицій, незадовільний інвестиційний клімат, недосконалу грошово-кредитну політику, що не забезпечує баланс між заощадженнями та інвестиціями, незахищеність прав власників та інвесторів, високий рівень тіньової економіки, значні інвестиційні ризики та неповноцінну структуру інвестицій у вітчизняну економіку.

Недосконалість методів захисту інвестиційної безпеки та недостатній рівень державного регулювання інвестиційної діяльності негативно позначаються на інвестиційній безпеці країни та її регіонів. Як показує огляд вітчизняних досліджень, залишається невирішеною проблема розробки науково обґрунтованих методів оцінки рівня інвестиційної безпеки для регіонів з боку інвесторів та державних органів. Хоча науковий внесок у цю галузь зростає, питання оцінки інвестиційної безпеки все ще залишається актуальним.

Одна з найбільш обґрунтованих методик оцінки рівня економічної безпеки була розроблена Міністерством економіки України. Вона ґрунтується на комплексному аналізі індикаторів, що дозволяють виявити потенційні загрози, і використовується для загальної та сфокусованої оцінки безпеки економіки, зокрема в інвестиційній сфері. Основними показниками інвестиційної безпеки, згідно з цією методикою, є: співвідношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів, рівень зносу основних фондів, відношення інвестицій в основний капітал до ВРП, частка прямих іноземних інвестицій у ВРП та загальний обсяг інвестицій.

Попри важливість цих індикаторів, їх недостатньо для повного визначення рівня інвестиційної безпеки в регіоні. Тому ми пропонуємо доповнити їх такими показниками, як частка фінансових інвестицій у загальному обсязі інвестицій, співвідношення інвестицій в основний капітал до обсягу промислової продукції, виробленої в регіоні, та частка інвестицій на технічне переоснащення і реконструкцію підприємств серед інвестицій в основний капітал. Згідно з цією методикою, в таблиці 2.11 наводяться розрахунки

стану інвестиційної безпеки Одеської області за кількома важливими індикаторами.

Узагальнюючим, або комплексним індикатором інвестиційної безпеки є частка нагромадження валових інвестицій у ВРП. В Одеському регіоні (табл. 2.8) в динаміці за період з 2019р. до 2021р. його максимальне значення було в 2019 р. – 10,7%. Це вказує на відсутність інвестиційно – економічної безпеки в регіоні. Для України на сучасному етапі мінімальна частка нагромадження у ВВП повинна бути на рівні не менше 25%. Частку нагромадження у ВРП, на думку вчених, необхідно підвищувати до 28–30% ВРП.

Таблиця 2.11.

Оцінка інвестиційної безпеки Одеської області

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	Індикатор (порогове значення)
Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП, %	10,7	9,7	8,9	Не менше 25
Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів, %	13,7	12,9	13,5	Не менше 6
Ступінь зносу основних засобів, %	56,9	58,5	57,6	Не більше 35
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВРП, %	-	-	-	5 - 10

Джерело: складено автором на підставі [28].

Макроекономічним індикатором інвестиційної безпеки є співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання ВВП (ВРП). У сучасній економіці цей індикатор характеризує перевищення темпів приросту інвестицій над темпами приросту ВВП і повинен мати позитивне значення при позитивній економічній динаміці (табл.2.12). Індикатор має порогове значення, яке повинно бути більше за одиницю.

Таблиця 2.12. Співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів

зростання ВРП Одеської області

Показники	2015р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Індекс зростання ВРП (% до попереднього року)	95,8	101,8	103,5	96,6	106,2
Індекс зростання валових інвестицій (% до попереднього року)	79,6	95,9	98,3	72,7	102,3
Індекс співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання ВРП	0,83	0,94	0,95	0,75	0,96

Джерело: складено автором на підставі [28].

Згідно з даними таблиці 2.12, у 2019 та 2021 роках темпи зростання валових інвестицій наближалися до нормативних значень індикатора. Однак у решту років темпи зростання інвестицій були нижчими за темп зростання ВРП, що свідчить про недостатній рівень інвестування в регіональну економіку. За оцінками науковців, для досягнення 5% приросту ВРП необхідно планувати річний приріст інвестицій на рівні 10–15%, а для забезпечення 6–7% приросту ВВП слід інвестувати не менше ніж 15-20% щорічно, особливо в наукоємні та обробні галузі промисловості. Водночас інерційність інвестиційної діяльності, з урахуванням впливу різних факторів, може призвести до того, що темп приросту ВРП перевищуватиме приріст інвестицій, або, навпаки, при значному зниженні темпів інвестицій, можна спостерігати позитивний приріст ВРП, але лише на короткострокових етапах.

За результатами нашого дослідження, в Одеському регіоні зберігається ситуація, що створює загрози для інвестиційної безпеки економіки.

Висновки до розділу 2.

Фінансова безпека – це стабільність фінансового стану підприємства, здатність успішно функціонувати й розвиватися, підтримуючи постійний баланс між власними та позиковими коштами. Стабільне фінансове становище є результатом ефективної роботи підприємства в контексті управління всіма факторами виробництва з урахуванням змін екзогенного й ендогенного середовищ. Достатній рівень фінансової безпеки характеризується такими ознаками: висока платоспроможність, достатній рівень прибутковості, стабільні темпи середньострокового розвитку підприємства.

Аналізуючи стан фінансів підприємств реального сектору Одеської області, можемо відмітити низку тенденцій за період 2020–2022 рр. У розрізі структури активів стабільно зростає вага оборотних активів (64,5% у 2020 р.; 67,2 % у 2022 р.). Співвідношення оборотних і необоротних активів зросло з 1,8 раза у 2020 р. до 2,05 раза в 2022 р. Це означає зміщення фокусу регіональних підприємств до короткострокового горизонту прийняття управлінських рішень – бізнес зростає за рахунок товарного кредиту, менша увага приділяється розвитку виробничих потужностей і нематеріальних активів. Більша вага оборотних активів у структурі балансу свідчить про більшу ліквідність, що на короткостроковому горизонті може підтримати адекватний рівень фінансової безпеки. Однак на середньо- та довгостроковому рівні це вказує на меншу здатність підприємства генерувати грошові потоки, а також слабкіші конкурентні переваги, що, як наслідок, призводить до падіння рівня фінансової безпеки.

Схожі тенденції відмічаємо і в розрізі структури зобов'язань регіональних підприємств за період 2020– 2022 рр. Вага власних коштів підприємств регіону у структурі пасивів має найнищий відсоток – 16,2% (2022р.), що свідчить про зниження рівня фінансової безпеки. Натомість зростає вага зобов'язань, зокрема короткострокових зобов'язань регіональних підприємств (з 67,3% до 68,4% за період дослідження). Це свідчить про

зниження ступеня керованості позиковими джерелами фінансування, що є загрозою на середньо- та довгостроковому часовому горизонті.

Спроможність підприємства підтримувати стабільну траєкторію розвитку та здійснювати ефективну господарську діяльність залежить від стійкості його фінансового стану. Дослідження показали, що не всі індикатори фінансового стану свідчать про стійкість підприємств Одеського регіону.

У сфері операційної діяльності спостерігається темп приросту обсягу реалізованої продукції у вартісному виразі з 427108,5 млн. грн. у 2020р. до 465125,6 млн. грн. у 2022р. (приріст 8,9%). Це позитивно, але поглиблений аналіз фінансових результатів до оподаткування свідчить, що не всі організації (підприємства) Одеського регіону є прибутковими. Частка підприємств, які одержують збиток коливаються по роках у межах 32,4% у 2020р. до 31,7% у 2023 році. Рівень рентабельності найвищого рівня досягав в 2021 р. – 9,5%. В 2022р. його величина була лише на рівні 3,4%.

Тому чинниками у сфері операційної діяльності, що знижують фінансову безпеку підприємств є збитковість підприємств, високі постійні витрати та ціни на продукцію, високе оподаткування прибутку, значні витрати на позикові фінансові ресурси, а також незбалансованість грошових потоків.

Аналіз інвестиційної діяльності підприємств Одеської області свідчить про наявність загроз. В інвестиційній діяльності підприємств Одеської області внутрішні загрози полягають у значному рівні зношеності основних засобів, недостатності фінансових інвестицій, зниженні ліквідності поточних фінансових інвестицій, низькому рівні самофінансування інвестиційних проектів.

Отже, можна зробити висновок, що в Одеському регіоні існують загрози для фінансової безпеки підприємств. Основними внутрішніми загрозами є недостатній рівень менеджменту, неефективна маркетингова діяльність, відсутність стратегічного та тактичного планування, неадекватне оснащення підприємств основними засобами, низька ліквідність активів, неефективна структура капіталу, обмежене самофінансування, висока плинність кадрів та

недостатній рівень їх кваліфікації. Без усунення цих загроз забезпечити ефективне функціонування підприємств буде неможливо, що може призвести до зниження основних показників діяльності.

Підсумовуючи, можна сказати, що для підтримки належного рівня фінансової безпеки підприємств необхідно вжити заходи як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Короткострокові заходи мають на меті: покращення стану оборотного капіталу, збалансоване управління портфелем зобов'язань, захист доходу від основної діяльності, підтримка необхідного рівня прибутковості та забезпечення належного обсягу операційного грошового потоку.

Довгострокові заходи повинні включати здійснення збалансованої фінансової політики підприємства та ефективну реалізацію ключових елементів його ринкової стратегії, таких як: дотримання оптимальної структури капіталу, балансування короткострокових і довгострокових джерел фінансування, підтримка конструктивних відносин з інвесторами та кредиторами, а також захист основних джерел доходу від основної діяльності.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ Інтелектуалізація управління фінансовою безпекою підприємств

3.1. Фінансові інтереси підприємства як основа забезпечення його фінансової безпеки

Сучасні процеси формування ринкових відносин супроводжуються глибокою соціально-економічною кризою, яка призводить до уповільнення економічного розвитку всіх учасників, зокрема підприємств.

Проблеми, пов'язані з ринковими трансформаціями, загострюються через такі фінансові явища як дефіцит державного бюджету, інфляція, падіння рівня виробництва, наявність безробіття та суттєве погіршення рівня життя населення. Ситуація ускладнюється відсутністю науково обґрунтованих основ і пріоритетів для забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Фінансова безпека підприємства базується на певному механізмі. Цей механізм являє собою сукупність управлінських, економічних та фінансових методів, спрямованих на узгодження інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища. Завдяки цьому, враховуючи специфіку діяльності підприємства, забезпечується отримання прибутку, достатнього для підтримання фінансової безпеки.

Механізм фінансової безпеки підприємства – це система організаційних, фінансових та правових засобів, спрямованих на вчасне виявлення, попередження, нейтралізацію й ліквідацію загроз фінансовій безпеці стабільності. Його основне завдання - створення й реалізація умов, що забезпечують фінансову безпеку підприємства як у поточний момент, так і в перспективі. Ці умови визначаються критеріями фінансової безпеки та її рівнем.

Структура механізму включає кілька блоків, які взаємодіють для досягнення достатнього рівня прибутковості, що забезпечує розширене відтворення капіталу підприємства. Цей результат досягається завдяки

узгодженню інтересів підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища.

Механізм фінансової безпеки підприємства може мати різний рівень деталізації та формалізації. Його основою є вдосконалена схема, що включає три ключові компоненти: фінансові інтереси, загрози як фактори небезпеки для їх реалізації, а також заходи для усунення загроз, їх прогнозування, попередження та профілактики.

Реалізація механізму фінансової безпеки підприємств передбачає розробку відповідної наукової теорії, концепції, фінансової політики, визначення суб'єктів і об'єктів впливу, аналіз фінансових інтересів суб'єктів, систематизацію та управління загрозами для фінансової стабільності підприємств.

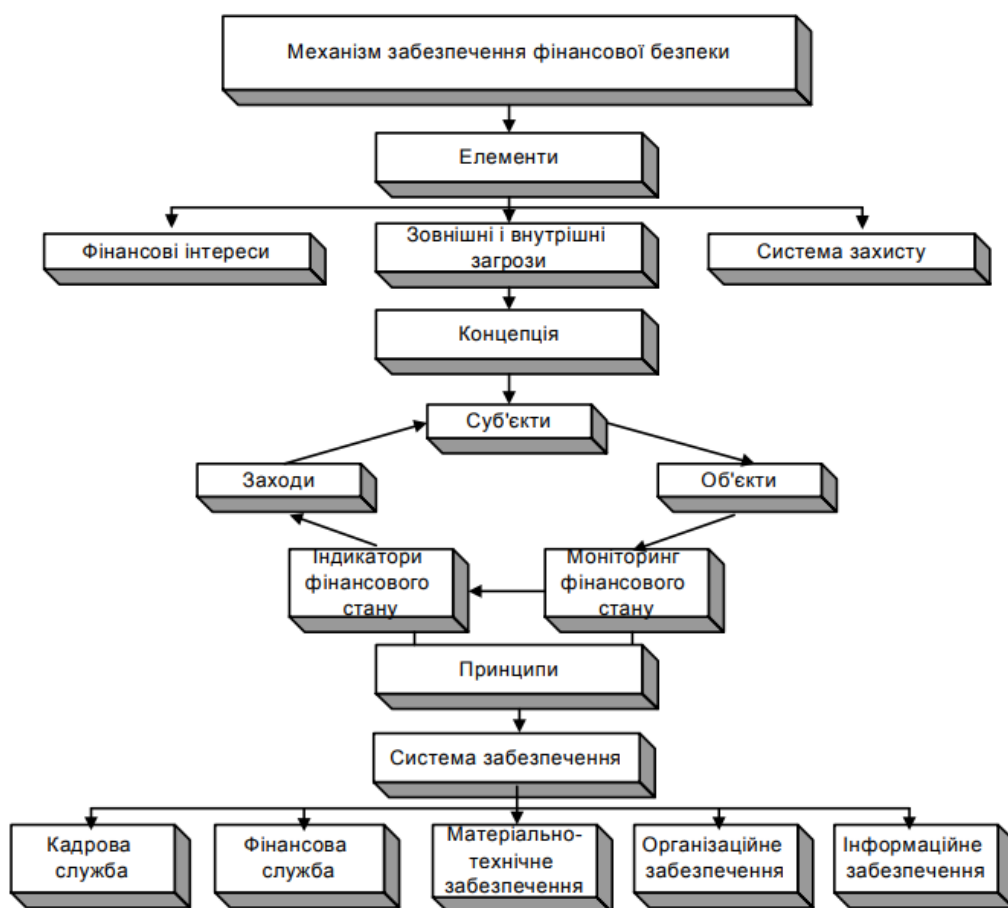

Рис. 3.1. Механізм забезпечення фінансової безпеки

Цей механізм складається з кількох блоків, які, діючи одночасно, забезпечують отримання прибутку, достатнього для фінансової безпеки підприємства. Такий прибуток є результатом взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища та відображає дотримання його інтересів. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства є єдністю процесу управління та системи управління (рис. 3.1).

Механізм забезпечення фінансової безпеки передбачає: постійний моніторинг фінансового стану підприємства для виявлення та прогнозування загроз фінансовим інтересам; розробку системи допустимих значень фінансово-економічних показників, перевищення яких може призвести до фінансової нестабільності або кризи; а також вжиття заходів для виявлення та попередження загроз фінансовій безпеці.

Економічна безпека підприємства оцінюється через ступінь гармонії інтересів підприємства та його оточення — споживачів, постачальників, конкурентів, інвесторів, держави та суспільства. Інтереси підприємства є результатом його взаємодії із зовнішнім середовищем, яка може бути як постійною, так і тимчасовою, і забезпечує отримання прибутку.

Збалансованість у відносинах між учасниками господарської діяльності досягається завдяки ієрархії інтересів усіх сторін, що ґрунтується на зазначених поняттях. Теоретичні дослідження показують, що найбільший вплив на цей процес мають зовнішні фактори. Тому підприємство повинно узгоджувати свої інтереси з інтересами зовнішнього середовища, оскільки інтереси підприємства є динамічними через як розвиток самого підприємства, так і зміни зовнішнього середовища.

Інтереси підприємства поділяються на економічні, соціальні, політичні та ідеологічні. Найбільше дослідження присвячене економічним інтересам підприємства, які визначають його позицію на ринку та конкурентоспроможність продукції. Це включає показники, такі як частка ринку, обсяг продажів, ціна товарів, витрати на виробництво і прибуток.

Економічні інтереси підприємства пов'язані також з наявністю та

доступністю коштів і звідси – з доходами на інвестований капітал чи позики.

Рис. 3.2. Система фінансових інтересів підприємства

Це безпосередньо впливає на обсяг позикових коштів, які можуть бути необхідні підприємству для фінансування своєї діяльності. Тому в рамках економічної групи інтересів виділяються фінансові інтереси підприємства, які є домінуючими. Їх захист можливий через розробку спеціалізованого механізму, складність якого має відповідати різноманіттю інтересів підприємства. Різноманітність та мобільність інтересів обумовлюють потребу в їхній систематизації за певними ознаками, що дає змогу чітко формулювати ці інтереси, організувати їх моніторинг і контроль, забезпечити дотримання,

а також визначити пріоритетні інтереси та розробити заходи для їхнього захисту. Класифікація фінансових інтересів за різними критеріями представлена на рис. 3.2.

Для ефективного управління фінансовою безпекою підприємства доцільно перетворити вказану сукупність основних фінансових інтересів на дерево інтересів, конкретизуючи їх і перетворюючи на конкретні цілі. Дерево фінансових інтересів підприємства показано на рис. 3. (Додаток Л).

Алгоритм практичної реалізації фінансових інтересів підприємства, що відображає взаємозв'язок основних категорій фінансової безпеки, наведений на рис. 3.3.

Рис.3.3. Методологічна схема взаємозв'язку фінансових інтересів та основних категорій фінансової безпеки підприємства

Система фінансових інтересів підприємства є динамічною: з часом, у зв'язку зі зміною поведінки суб'єктів зовнішнього середовища та загальними змінами в цьому середовищі, можуть змінюватися як формулювання інтересів, так і їх пріоритети. Деякі з інтересів можуть втратити свою актуальність, тоді як нові інтереси, які раніше не були важливими, можуть виникнути в системі інтересів підприємства. Формування та гармонізація фінансових інтересів підприємства з інтересами зовнішніх суб'єктів відбувається за певною послідовністю.

Фінансові інтереси підприємства служать орієнтиром його розвитку, відображають характер економічних відносин і потребу в безпечному та стабільному розвитку в умовах змінного зовнішнього середовища. Вони є основою для забезпечення фінансової безпеки підприємства.

3.2. Бенчмаркінг як інноваційний інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємств

В умовах динамічного і непередбаченого ринкового середовища, а також фінансової глобалізації, одним із головних завдань сучасності є забезпечення стабільного функціонування фінансового ринку та його інституцій. Це необхідно для виконання їхніх зобов'язань, утримання позицій на конкретних сегментах ринку та забезпечення фінансової безпеки як в країні, так і в регіонах. У цьому контексті використання інноваційних інструментів, таких як бенчмаркінг, стає ключовим для підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності організацій.

Бенчмаркінг є дієвим інструментом для зміцнення фінансової стійкості організацій, сприяючи вдосконаленню управлінських рішень та підвищенню ефективності бізнес – процесів. Його застосування дозволяє не лише адаптуватися до мінливих умов ринку, а й досягати конкурентних переваг шляхом аналізу кращих практик, усунення прогалин у діяльності та впровадження ефективних стратегій.

Для досягнення високих фінансових результатів підприємства потребують сучасної моделі управління, що включає фінансові цілі, клієнтоорієнтованість, оптимізацію процесів та розвиток інфраструктури. Бенчмаркінг орієнтований на аналіз зовнішнього середовища, що дозволяє організаціям оцінювати свою конкурентоспроможність, уникати самозаспокоєння та працювати над удосконаленням. Он мотивує до активного пошуку нових підходів і постійного підвищення стандартів роботи.

Застосування бенчмаркінгу має низьку переваг, зокрема:

-виявлення прогалин і розробка нових методів для їх усунення;

-підтримка конкурентних переваг завдяки впровадженню кращих практик;

-забезпечення безперервного вдосконалення бізнес – стратегій;

-орієнтація на потреби клієнтів, що сприяє їхньому задоволенню і лояльності.

Попри значні можливості, ефективність бенчмаркінгу залежить від розуміння ключових процесів, що створюють цінність для споживачів. Відсутність цього розуміння чи обмеженість аналізу лише діяльністю конкурентів можуть стримувати впровадження змін. Тому бенчмаркінг є не лише інструментом оцінки, а й каталізатором для стратегічних змін.

У сучасних умовах бенчмаркінг дозволяє підприємствам координувати функції підрозділів, використовувати досвід конкурентів, мінімізувати помилки та вдосконалювати планування, управління і виробництво. Він додає стратегічному мисленню нового виміру, сприяючи впровадженню змін, орієнтованих на довгострокову ефективність та фінансову стабільність організації.

Бенчмаркінг — це практика, орієнтована на зовнішнє середовище, яка дозволяє підприємствам оцінювати свою конкурентоспроможність. На відміну від самопорівняння, яке лише оцінює ефективність внутрішніх покращень, бенчмаркінг дає відповідь на питання: чи можемо ми конкурувати на ринку? Хоча бенчмаркінг сам по собі не покращує продуктивність, він слугує важливим інструментом для уникнення самозаспокоєння і стимулює підприємства до постійного моніторингу зовнішнього середовища, виявлення недоліків у своїй діяльності та розробки стратегій для їх виправлення.

Це важливе наукове завдання, яке відкриває нові можливості та робить процес формулювання та впровадження стратегії бенчмаркінгу більш організованим. Бенчмаркінг є сучасним інструментом для забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємств.

Навіть європейські топ-менеджери довгий час не усвідомлювали повного потенціалу бенчмаркінгу щодо покращення ефективності конкурентної стратегії, бізнес-процесів та управлінських систем підприємств.

Цей інструмент дозволяє підприємствам оптимізувати свої внутрішні процеси, роблячи їх більш досконалыми, послідовними та ефективними. Крім того, бенчмаркінг допомагає покращити обслуговування клієнтів, переходячи від виконання базових вимог до повного задоволення потреб клієнтів і навіть їхнього захоплення. Це можна досягти, пропонуючи найкращі продукти або послуги з високою якістю, низькими цінами та конкурентоспроможним підходом.

Можливою причиною того, що бенчмаркінг раніше не отримувал належної уваги, є нерозуміння вищим керівництвом процесів, які створюють цінність для кінцевого споживача, а також їхнє відчуття дистанції від операційної діяльності. Така віддаленість часто призводить до того, що зовнішня активність обмежується лише аналізом конкурентів і, можливо, реінжинірингом їхніх продуктів. Іншою серйозною проблемою є недостатня увага до кінцевого споживача та культура, орієнтована переважно на внутрішній ринок, де звичайно використовують девіз: "Ми вважаємо, що знаємо, чого хоче клієнт — давайте дамо йому те, що йому потрібно". Цей підхід можна описати як "підхід кидка і ловлі", коли послуги просто пропонуються, і клієнти повинні зловити їх, бути вдячними за те, що отримали.

На думку експертів, перед тим як розпочати програму бенчмаркінгу, яка здатна реально виміряти конкурентну ефективність і принести організаціям перевагу через постійну стратегічну практику, потрібно відповісти на два ключових питання: як правильно впроваджувати бенчмаркінг і чи варто зосереджуватися на факторах, результатах або обох? Хоча деякі науковці виділяють різні типи бенчмаркінгу, зокрема вартісний, зазвичай виділяють функціональний, конкурентний і загальний бенчмаркінг. Зосередження на вартості може дати швидкі результати у вигляді скорочення витрат, але при

цьому легко можна втратити можливості для підвищення конкурентних стандартів. Конкурентні стандарти досягаються лише шляхом глибокого розуміння того, як працюють процеси, чому вони є найкращими, на що спрямовані зусилля та які є напрямки для поліпшення.

Отже, на нашу думку, бенчмаркінг є потужним інструментом, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та встановленню високих стандартів діяльності. Він дозволяє досягти таких результатів:

- у разі виявлення розриву між поточними та бажаними стандартами, переглядаються цілі, впроваджуються нові практики, методи та підходи до управління, орієнтуючись на найкращі показники для закриття цього розриву;
- якщо організація має перевагу перед конкурентами, бенчмаркінг допомагає зберегти фокус на досягненні ще більших результатів і націлений на стійку перевагу в діяльності.

Таким чином, бенчмаркінг є безперервним процесом, який має здійснюватися регулярно, щоб бути невід'ємною частиною стратегії організації.

На основі проведеного дослідження, варто зазначити, що бенчмаркінг додає новий вимір до стратегічного мислення. Він гарантує правильний шлях для формулювання та реалізації стратегії, постійно оцінюючи внутрішню ефективність і поведінку процесів порівняно з показниками кращих конкурентів і лідерів галузі. Аналіз конкурентів дозволяє організаціям збирати інформацію про відмінності в витратах, продуктах, послугах, нових запусках тощо, що потім використовується для стратегічного планування. Хоча стратегічний аналіз допомагає зрозуміти, чому й скільки треба змінювати, він не є достатнім для впровадження змін без практичних кроків, які й забезпечує бенчмаркінг.

Завдяки бенчмаркінгу організації здобувають знання про найкращі практики, що стають каталізатором для розробки ефективних стратегій. Це

дозволяє ліквідувати розриви в рівнях ефективності та забезпечує впевненість у прийнятті рішень.

В умовах сучасної економіки, застосування бенчмаркінгу для забезпечення фінансової безпеки підприємства може суттєво підвищити ефективність роботи різних підрозділів, покращити координацію їх функцій, контролювати досвід конкурентів та орієнтуватися на найкращі практики. Це також стимулює мотивацію виробництва, мінімізує помилки, вдосконалює процеси планування, управління та виробництва.

3.3. Інтелектуалізація управління фінансовою безпекою підприємств

Фінансово-господарська діяльність українських підприємств є досить непередбачуваною через трансформацію національної економіки, вплив зовнішніх факторів і пошук конкурентних переваг на ринку, що створює нові виклики для систем управління.

Для підтримання стабільності та цілісності підприємства як соціально-економічної системи важливо забезпечити баланс, надійність і стійкість, що потребує оперативного реагування на зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Це можливо лише за умови гнучкості, адаптивності та активного використання інтелектуального потенціалу для виявлення проблем і розробки оптимальних рішень.

Інтелектуалізація управління фінансовою безпекою полягає в застосуванні творчого підходу для вирішення завдань шляхом розвитку інтелектуального потенціалу як в керуючій, так і в керованій підсистемах. Зростання актуальності цього процесу в економіці за останні три десятиліття обумовлене використанням знань і інформації як нових ресурсів, що сприяють створенню інноваційної продукції та ефективному використанню природних ресурсів для сталого розвитку.

Процес інтелектуалізації не лише спрямований на створення нових знань для забезпечення фінансової безпеки, але й на розвиток організаційних

можливостей через підтримку ініціативності, децентралізацію прийняття рішень і зміцнення кадрового потенціалу. Це дозволяє ефективно використовувати як інтелект окремих працівників, так і колективний інтелект через узгодження інтересів, обмін досвідом і реалізацію кадрової політики.

Інтелектуалізація управління фінансовою безпекою є систематичним і науково організованим процесом, що сприяє досягненню визначених цілей. Знання та інформація, які є основними ресурсами, використовуються не тільки для вирішення конкретних завдань, а й для саморозвитку суб'єктів безпеки. Це дозволяє краще адаптуватися до змін, прогнозувати події та впливати на об'єкти управління.

У сучасних умовах інтелектуалізація розглядається як процес, що не передбачає миттєвих результатів, а є систематичним, цілеспрямованим та науково організованим процесом, який забезпечує досягнення та підтримання необхідного рівня інтелектуалізації для виконання завдань у сфері фінансової безпеки підприємства.

З урахуванням інтелектуалізації сутність інформації та знань як основних ресурсів в управлінні фінансовою безпекою підприємства зазнає певних змін. Інформація та знання використовуються суб'єктами безпеки для особистісного інтелектуального розвитку, зростання та збільшення інтелектуального потенціалу в системі управління фінансовою безпекою підприємства. Мова йде не про життєві знання, які формуються в процесі фізіологічного дозрівання, а про наукові знання, що сприяють розумінню змін у навколишньому середовищі, осмисленню впливу окремих факторів, прогнозуванню подій і пошуку варіантів впливу на об'єкти управління для досягнення визначених цілей.

Невірно акцентувати увагу лише на максимальному використанні інформаційно-комунікаційних технологій як основного виробничого ресурсу. Хоча комп'ютерні системи забезпечують швидке отримання, обробку, зберігання та передачу інформації, в управлінні фінансовою безпекою важливим є момент виявлення та оцінювання ступеня негативного впливу

загрози. Це безпосередньо залежить від інтелекту працівника відповідного підрозділу. Проблема полягає також у тому, що кожна загроза може бути унікальною, тому потрібен творчий підхід і здатність вчитися на практиці.

Сьогодні Інтернет є одним з основних джерел інформації, для роботи з яким достатньо персонального комп'ютера та навичок пошуку. Комп'ютерні системи відіграють важливу роль у роботі з інформацією, але оцінка загроз та розробка відповідних заходів залежать від інтелектуальних здібностей працівників. Складність у тому, що загрози можуть бути безпрецедентними, і їх вирішення потребує творчого підходу.

Інтелектуалізація включає використання інтелектуальних ресурсів та потенціалу. Інтелектуальний потенціал і капітал в управлінні фінансовою безпекою включають знання, інформацію та людські ресурси. При належному управлінні ці ресурси ростуть, збільшують свою вартість і вдосконалюються. Ефективне використання цих ресурсів повинно забезпечити виконання завдань системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Отже, інтелектуалізація управління фінансовою безпекою підприємства спрямована на максимальне використання інтелектуальних ресурсів для формування інтелектуального капіталу. Вона підвищує особисті та організаційні знання, сприяє розвитку взаємодії між підрозділами та ефективному управлінню, що забезпечує фінансову стабільність і безпеку підприємства. Зростання інтелектуальних характеристик працівників, розвиток організаційних знань, посилення взаємодії між підрозділами, за умов ефективного використання інтелектуальних ресурсів, сприяє загальному зростанню інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства.

Висновки до 3 розділу

Необґрунтовано акцентувати увагу лише на максимальному використанні інформаційно-комунікаційних технологій як основного ресурсу виробництва. Хоча комп'ютерні системи справді забезпечують швидке отримання, обробку, зберігання та передачу інформації, для ефективного управління фінансовою безпекою особливо важливо своєчасно виявляти та оцінювати рівень негативного впливу загрози. Цей процес безпосередньо залежить від інтелектуальних можливостей працівників відповідних підрозділів. Складність полягає в тому, що кожна загроза може бути новою і унікальною, тому потрібен творчий підхід, здатність адаптуватися та вчитися на практиці.

Сьогодні Інтернет є одним з найпоширеніших джерел інформації, і для роботи з ним достатньо персонального комп'ютера та навичок пошуку. Комп'ютерні системи грають важливу роль у зборі та обробці інформації, але оцінка загроз та розробка необхідних заходів значною мірою залежать від рівня інтелектуальних здібностей працівників. Проблема полягає в тому, що загрози можуть бути безпрецедентними, і їх усунення вимагає творчого підходу та здатності працювати з непередбачуваними ситуаціями.

Інтелектуалізація управлінських процесів включає активне використання інтелектуальних ресурсів і потенціалу. Інтелектуальний потенціал і капітал в управлінні фінансовою безпекою включають не лише знання та інформацію, а й людські ресурси. Якщо ці ресурси належно використовуються, вони можуть зростати, підвищувати свою цінність і вдосконалюватися. Ефективне використання інтелектуальних ресурсів є необхідною умовою для виконання завдань, поставлених перед системою управління фінансовою безпекою підприємства.

Таким чином, інтелектуалізація управління фінансовою безпекою підприємства спрямована на максимально ефективне використання інтелектуальних ресурсів для формування інтелектуального капіталу. Це

дозволяє підвищити як особисті, так і організаційні знання, а також сприяє розвитку взаємодії між підрозділами підприємства.

В результаті, ефективне управління на основі інтелектуальних ресурсів забезпечує фінансову стабільність і безпеку організації. Посилення інтелектуальних характеристик працівників, розвиток організаційних знань, зміцнення внутрішньої взаємодії між підрозділами підприємства в умовах ефективного використання інтелектуальних ресурсів є ключовим фактором у зростанні інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства. Це, в свою чергу, підвищує загальну ефективність управління, знижує ризики та забезпечує стабільність і розвиток організації в умовах постійно змінюваного економічного середовища.

ВИСНОВКИ

Фінансова безпека є ключовим елементом економічної безпеки підприємства. Вона виконує роль інтеграційного стрижня, що об'єднує різні аспекти економічної безпеки, забезпечуючи стійкість підприємства до зовнішніх економічних потрясінь. Серед таких викликів особливе значення мають російська агресія, пандемія та можливість глобальної рецесії.

Фінансова безпека підприємства характеризується стабільністю його фінансового стану, здатністю ефективно функціонувати та розвиватися. Це досягається через підтримання оптимального балансу між власними та залученими коштами. Стабільність фінансового стану підприємства є визначальним фактором його здатності досягати стійкого розвитку та здійснювати результативну господарську діяльність. Разом із тим, проведені дослідження свідчать, що не всі фінансові показники підприємств Одеського регіону відповідають критеріям стійкості.

В операційній діяльності підприємств регіону спостерігається приріст обсягу реалізованої продукції у вартісному вираженні — з 427,1 млрд грн у 2020 році до 465,1 млрд грн у 2022 році (+8,9%). Це позитивний показник, однак поглиблений аналіз фінансових результатів до оподаткування виявив, що значна частка підприємств залишаються збитковими. Частка таких організацій варіюється від 32,4% у 2020 році до 31,7% у 2023 році. Максимального рівня рентабельності досягала у 2021 році (9,5%), проте у 2022 році вона знизилася до 3,4%.

Аналіз фінансового стану підприємств реального сектору економіки Одеської області за період 2020–2022 років показав кілька важливих тенденцій. Структура активів демонструє стабільне зростання частки оборотних активів: з 64,5% у 2020 році до 67,2% у 2022 році. Співвідношення оборотних і необоротних активів збільшилося з 1,8 раза у 2020 році до 2,05 раза у 2022 році.

Це свідчить про переорієнтацію підприємств регіону на короткострокові управлінські рішення. Бізнес усе більше розвивається за рахунок товарного

кредиту, приділяючи менше уваги інвестиціям у виробничі потужності та нематеріальні активи. Така тенденція може призводити до обмеження довгострокового зростання та зниження конкурентоспроможності підприємств у перспективі.

Схожі зміни спостерігаються і в структурі зобов'язань підприємств Одеської області за період 2020–2022 років. Частка власного капіталу у структурі пасивів досягла найнижчого рівня — 16,2% у 2022 році, що вказує на зниження фінансової незалежності підприємств. Одночасно зростає частка зобов'язань, особливо короткострокових, яка збільшилася з 67,3% до 68,4% за аналізований період. Це свідчить про посилення залежності підприємств від позикових джерел фінансування, що може створювати ризики для їхньої фінансової стійкості у середньо- та довгостроковій перспективі.

Аналіз інвестиційної діяльності підприємств Одеської області також виявив низку загроз. Серед основних внутрішніх проблем можна виокремити високий рівень зношеності основних засобів, недостатність фінансових інвестицій, низьку ліквідність поточних фінансових активів та обмежені можливості самофінансування інвестиційних проектів.

Таким чином, підприємства регіону стикаються із серйозними загрозами для фінансової безпеки. До основних внутрішніх викликів належать:

- низький рівень ефективності управління;
- слабка система маркетингу;
- відсутність чітких стратегічних і тактичних планів;
- недостатнє технічне оснащення підприємств;
- низька ліквідність активів;
- неефективна структура капіталу;
- низький рівень самофінансування;
- висока плинність кадрів і недостатня кваліфікація працівників.

Для забезпечення фінансової безпеки підприємств необхідно реалізовувати заходи як короткострокового, так і довгострокового характеру.

Це дозволить зберегти стійкість підприємств в умовах змінного економічного середовища та забезпечити їх стабільний розвиток у майбутньому.

До першочергових дій, які можуть забезпечити стабільність фінансової безпеки в короткостроковій перспективі, належать:

- Оптимізація оборотного капіталу: забезпечення ефективного використання оборотних активів для покриття поточних зобов'язань.
- Збалансоване управління портфелем зобов'язань: контроль короткострокових зобов'язань для мінімізації фінансових ризиків.
- Захист рівня доходів від основної діяльності: підтримання стабільного обсягу реалізації продукції чи послуг.
- Підтримання цільового рівня прибутковості: аналіз витрат і доходів для збереження планових показників.
- Забезпечення операційного грошового потоку: формування достатнього рівня ліквідності для покриття поточних фінансових потреб.

У довгостроковій перспективі важливо дотримуватись збалансованої фінансової політики, яка забезпечить стабільний розвиток підприємства:

- Цільова структура капіталу: підтримання оптимального співвідношення між власними та позиковими коштами для зниження ризиків.
- Балансування джерел фінансування: забезпечення рівноваги між коротко- та довгостроковими фінансовими ресурсами.
- Розвиток партнерських відносин з інвесторами та кредиторами: створення сприятливого іміджу підприємства для залучення фінансових ресурсів.
- Захист основних джерел доходів: розробка стратегій для збереження стабільності в умовах зовнішніх змін.

Фінансові інтереси підприємства відіграють ключову роль у його розвитку, оскільки відображають потребу в безпечному та сталому функціонуванні в умовах нестабільного ринкового середовища. Чітке визначення цих інтересів допомагає формувати орієнтири для прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки.

Одним із найефективніших інструментів для зміцнення фінансової безпеки є бенчмаркінг. Його використання дозволяє підприємствам аналізувати найкращі практики у своїй галузі, усувати недоліки в організаційних процесах та впроваджувати ефективні стратегії для досягнення конкурентних переваг.

Бенчмаркінг сприяє не лише адаптації до мінливих умов ринку, але й підвищенню ефективності бізнес-процесів, покращенню фінансових результатів та підвищенню стійкості підприємства в умовах високої конкуренції.

Для збереження цілісності підприємства як соціально-економічної системи необхідно забезпечувати стабільність, рівновагу та надійність. Це вимагає швидкого реагування на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Гнучкість і адаптивність, у поєднанні з активним використанням інтелектуального потенціалу, дозволяють виявляти проблеми на ранніх етапах і приймати оптимальні управлінські рішення.

Сучасні умови вимагають від підприємств системного підходу до підвищення рівня інтелектуалізації управлінських процесів. Це не разовий захід, а постійний, науково-організований процес. Інтелектуалізація включає впровадження сучасних технологій, навчання персоналу, розвиток інформаційних систем для моніторингу та аналізу діяльності.

Підтримання потрібного рівня інтелектуалізації сприяє досягненню поставлених цілей у сфері фінансової безпеки, забезпечуючи підприємству конкурентоспроможність і стабільність у довгостроковій перспективі.

Для збереження фінансової безпеки підприємство має реалізовувати як оперативні заходи, так і довгострокові стратегічні рішення. Інноваційні інструменти, такі як бенчмаркінг, і системний підхід до управління дозволяють не лише адаптуватися до ринкових змін, але й забезпечувати стійке зростання та розвиток у мінливому економічному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2003. – 1440с.
2. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук, [за ред. Т. Г. Васильціва]. Львів : Видавництво, 2012. 386 с.
3. Васильців Т. Г., Гринкевич С. С. Формування середовища економічної безпеки підприємництва в Україні. Економічний часопис ХХІ. 2015. № 3–4(1). С. 24–27.
4. Дикань В. Л., Назаренко І. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2011. 142 с.
5. Дмитрієв І. А., Близнюк А. О. Сутність та місце економічної безпеки підприємства в системі забезпечення економічної безпеки держави. Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. 2011. № 3 (157). С. 86–90.
6. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство [Текст] : наукова монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева; Нац. академія управління. Київ : НАУ, 2010. 232 с.
7. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Понамарьов, О. М. Ляшенко. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
8. Нагорна І. І. Організаційно-економічний механізм у забезпеченні стійкої економічної безпеки промислових підприємств [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Одеса, 2008.

22 с.

9. Нікітіна А. В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства. Всеукраїнський наукововиробничий журнал «Сталий розвиток економіки». 2011. № 3. С. 82–85
10. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави: підруч. / Геннадій Адольфович Пастернак-Таранушенко ; за ред. Б. Кравченка. Київ : Ін-т держ. управл. і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. 140
11. Стащук О.В. Фінансова безпека акціонерних товариств: історико-аналітичний аспект. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. С. 134–141
12. Пойда-Носик Н.Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки. Вісник ЖДТУ. 2011. № 1 (55). С. 340–342.
13. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. Київ : КВІЦ, 1999. 464 с.
14. Кузенко Т.Б., Прохорова В.В., Сабліна Н.В. Управління фінансовою безпекою на підприємстві. Бізнес Інформ. 2007. № 12 (1). С. 27–29.
15. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства: навч. посіб./ Л. І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
16. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків: Торсінг Плюс, 2007. 768 с.
17. Про затвердження Вимог до підсистеми зв'язку системи фізичного захисту. Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи від 08.10.2009 №519/672. URL: <https://zakon.- rada.gov.ua/laws/show/z1019-09> (дата звернення 24.02.2020).
18. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 320 с.
19. Аранчій В.І. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ : Професіонал. 2004. 304 с.

20. Налукова Н. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект. Галицький економічний вісник. 2011. № 1 (30). С. 166–174.
21. Родіонов О. В., Співак С. І., Тертична Н. В. Формування фінансової безпеки підприємства: монографія. Львів: Ноулідж, 2011. 248 с.
22. Адізес І. Управління життєвим циклом компанії URL: <http://innovations.com.ua/uk/articles/4/22/523> (дата звернення 24.10.2024)
23. Черненко О.С. Індикатори фінансової безпеки / О.С.Черненко // Економіка. Фінанси. Менеджмент:актуальні питання науки і практики. – 2015.– № 3.– С. 71–78
24. Парфентій Л. А. П Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності : монографія / Л. А. Парфентій. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. – 184 с.
25. Барановський О. Визначення показників фінансової безпеки /О.Барановський // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. – №8. – С. 14–16.
26. Фещенко О.П. Розрахунок показників фінансового стану господарських товариств з урахуванням нових форм фінансової звітності / О.П. Фещенко // Бізнес Інформ. – 2015. – № 2. – С. 229–236.
27. Зоріна О.А. Основні показники аналізу фінансового стану акціонерних товариств / О.А. Зоріна // Вісник ЖДТУ. – 2019. – № 4(54). – С. 82–88.
28. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області. 2022 - 2023. URL: www.od.ukrstat.gov.ua
29. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-1>
30. Методика розрахунку рівня економічної безпеки Ураїни: завт. наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07>
31. Проект закону про Національне бюро фінансової безпеки України від

29.08.2019 р. № 1184. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66485

32. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.
33. Бердар М.М. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2010. 352 с.
34. Пархоменко В. Рух грошових коштів як індикатор господарської діяльності. Бухгалтерський облік і аудит. 2019. № 11. С. 3–5.
35. Колісник О. Альтернативні підходи в теорії безпеки і їх застосування у фінансовій науці URL: http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/KZITgn.pdf
36. Лиса О. В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. Економічний аналіз. 2016. № 1. Т. 26. С. 58–64.
37. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Львів : ЛКА, 2012. 386 с.
38. Деєва Н.М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Н.М.Деєва, О.І.Дедіков. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 328с.
39. Крамаренко, Г.О. Фінансовий аналіз: підручник/ Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 398 с.
40. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. — Х.: Фактор, 2017. – 784 с.
41. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — К.: «ХайТек Прес», 2017. — 336 с. 86. Баканів М.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб./ М.І. Баканів. - К.: Кондор, 2019 . - 296 с.
42. Грабовецький Б. Є. Фінансовий аналіз та звітність: навчальний посібник / Б. Є. Грабовецький, І. В. Шварц. – Вінниця: ВНТУ, 2018. - 281 с.
43. Петряєва, З.Ф. Аналіз фінансової звітності підприємства: навч. посібник / З.Ф. Петряєва, О.О. Петряєв. – Харків: ХНЕУ, 2016. – 248с.
44. Подольська, В.О. Фінансовий аналіз: навч. посібник / В.О. Подольська,

О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2015.– 488с.

45. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник / П. Я. Попович. - 3-тє вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2018. - 630

46. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : монографія / О. В. Сусіденко. – К. : ЦУЛ, 2016. – 128 с.

47. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.

48. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні : колек. монографія / за ред. Я. Я. Пушака та Я. С. Піцура. Львів : Ліга-Прес, 2017. 368

49. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія у 2 т. Т. 1. К. : УБС НБУ, 2014. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. 831

50. Білий Ю. М. Загрози фінансовій безпеці України: смисловий простір державно-управлінського змісту та класифікація. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 17. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2018/23.pdf

51. Чеберяко О.В., Кривов'яз М.А. Економіко-теоретична сутність системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. Економіка та держава. 2019. №11. С. 94-97.

52. Фучеджи В. І. Характеристика структурних елементів фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Ефективна економіка. 2014. №12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 05.11.2024).

53. Ткачук Г. Ю. Бенчмаркінг як потенційний інструмент досягнення конкурентоспроможності малими підприємствами агробізнесу /Г. Ю. Ткачук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2018. – № 2 (52). – С. 291–294.

54. Зинов'єв А., Желдаков Я., Чебан П. Фінансово – економічна безпека підприємства та напрями її підвищення. Збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської студентської науково – практична

конференція «Актуальні аспекти соціально – економічного розвитку України: погляд молоді».(м.Одеса, 17-18 квітня 2024р.), ОНТУ.2024. С. 327 – 331

55. Зинов'єв А., Желдаков Я., Атамась Г.П. Науково – Практичні аспекти економічної безпеки підприємницьких структур. Браславські читання. Економіка ХХІ століття: національний та глобальний виміри: Збірник матеріалів II Міжнародної наукової-практичної конференції, 06 листопада 2024 року. Одеса, ОДАУ. 2024. С. 248 – 253